

Svenska Röda Korsets årsbok i internationell humanitär rätt 2024

Svenska Röda Korset

Utgiven av Svenska Röda Korset

Redaktörer: Emma Öholm, Fredrika Blume, Johan Wadsten, Kristina Lindvall, Eric Cronefjord

Layout: Helene Heed, Heed & Heed AB

Omslagsbild: Bezav Mahmod/Försvarsmakten

Upplaga: 150 ex

Tryck: Billes Tryckeri AB

ISSN 2003-1076

Artiklar i denna årsbok som författas av andra än Svenska Röda Korset återger författarnas åsikter och inte nödvändigtvis Svenska Röda Korssets.

Foto: Ulf Hellrup

4

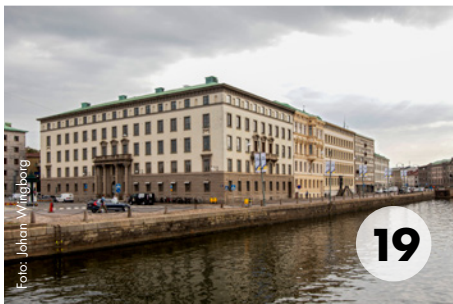

Foto: Johan Wågberg

19

Foto: Ayana Syrenko/CRC

31

Foto: CRC/Röda Korsets Arkiv

39

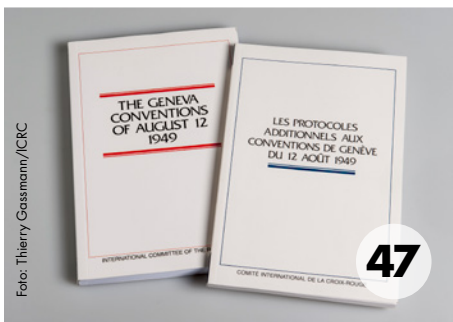

Foto: Thierry Gassmann/CRC

47

Innehållsförteckning

Introduktion

Att stå upp för humanitet.....	4
<i>Ulrika Modéer, generalsekreterare, Svenska Röda Korset</i>	

Svensk praxis 2024

Sammanställning av svensk praxis 2024.....	9
Särskilt om svenska domar 2024.....	19
Sammanställning av svenska domar	28

Artiklar

Genèvekonventionerna 75 år – deras tillkomst, bakgrund och betydelse	31
<i>Ove Bring, professor emeritus i internationell rätt</i>	

Röda Korsets sju grundprinciper – vägledande i allt vårt arbete	39
--	----

<i>Kristina Borg, tematisk rådgivare humanitära värderingar, Svenska Röda Korset</i>	
--	--

Ett framåtblickande perspektiv på den internationella humanitära rätten	47
<i>Anna Andersson, förste forskare, Totalförsvarets forskningsinstitut</i>	

Lästips	57
----------------------	----

Engagera dig	59
---------------------------	----

Att stå upp för humanitet

Ulrika Modéer,
generalsekreterare, Svenska Röda Korset

Under 2024 dödades 32 volontärer och anställda från nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar.¹ I skrivande stund, augusti 2025, fortsätter rapporter om hot, attacker och dödligt våld mot hjälparbetare att dominera nyhetsflödet, samtidigt som de humanitära behoven ständigt ökar. Attackerna mot hjälparbetare innebär inte bara ett enormt lidande för alla de som är i behov av humanitär hjälp i de över 130 väpnade konflikter som pågår runt om i världen.² De väcker också frågor om huruvida världens stater tar sitt lagstadgade ansvar – det de har kommit överens om ska gälla i krig.

Vid mitt besök på Västbanken under våren mötte jag ambulansföraren Yasser, som blev skjuten i huvudet men överlevde. Han och kollegornas

ambulans hade 18 skotthål. I Sudan attackerades i juni en FN-konvoj med nödhjälp, där fem humanitära hjälparbetare miste livet. I samband med den våldsamma utvecklingen i Demokratiska republiken Kongo har sjukvårdspersonal hotats. Dessa exempel är tyvärr långt ifrån unika. Just därför är det viktigare än någonsin att stå upp för den internationella humanitära rätten – krigets lagar.

Svenska Röda Korset har under 2024 fortsatt och intensifierat sitt arbete för att stärka efterlevnaden av och sprida kunskap om krigets lagar. Som ny generalsekreterare har jag haft förmånen att bidra till detta arbete, både nationellt och internationellt, i samverkan med rödakors- och rödahalvmånerörelsen, myndigheter, organisationer

¹ <https://www.aidworkersecurity.org/> 2024 års data (hämtad 2025-04-08).

² ICRC president: "IHL only as strong as leaders' will to uphold it", <https://www.icrc.org/en/statement/ihl-only-as-strong-as-leaders-will-uphold-it> (hämtad 2025-08-25).

Foto: Isak Hellerup

Generalsekreterare Ulrika Modéer på besök på Västbanken.

och företag. Vårt uppdrag är en del av den humanitära rättens historia, och denna årsbok är på så sätt ett led i vårt långsiktiga arbete för att lindra och förhindra mänskligt lidande.

I 2024 års upplaga uppmärksammar vi 75-årsjubileet för den humanitära rättens mest centrala mellanstatliga avtal, de fyra Genèvekonventionerna. Sedan konventionernas tillkomst 1949 har deras relevans och betydelse bekräftats i konflikt efter konflikt. Krig för med sig fruktansvärda humanitära konsekvenser och mänskligt

lidande. Men konventionerna kräver eftertanke och försiktighet, de ställer höga krav på väpnade aktörer och etablerar tydliga skyldigheter. Det har fått konsekvenser. Humanitära organisationer har kunnat ge nödvändig hjälp i krigsdrabbade områden, sjukvård har skyddats och människoliv har räddats, krigsfångar har besökts, behandlats väl och fått komma hem till familj och vänner.

Vi måste dock alltid förhålla oss till att krig och krigföring är i konstant förändring. Vi behöver också, med

våra grundprinciper som ledstjärna, agera på det faktum att okunskap, ovilja eller oförmåga hos väpnade aktörer leder till att överenskomna regler bryts. Människor som ska skyddas drabbas hårt, sjukhus och skolor bombas, humanitär hjälp släpps inte fram, tortyr och sexuellt våld används i krigföringen. Beredskap för att bistå människor humanitärt måste därför gå hand i hand med arbete för efterlevnad av krigets lagar. Det manar till överväganden kring hur reglerna kan vara adekvata och stärkas i förhållande till hur kriget ser ut och hur de krigförande parterna agerar i olika tider.

Vi är därför glada över att i denna årsbok ha samlat material i den andan. I en artikel av Ove Bring, professor emeritus i internationell rätt, får du inblick i konventionernas tillkomst, bakgrund och betydelse över tid. Svenska Röda Korsets tematiska rådgivare i humanitära värderingar, Kristina Borg, förklarar i sin text hur Röda Korsets arbete och grundprinciper delar historia med krigets lagar. Som vanligt hittar du även information om hur den humanitära rätten påverkat svensk praxis under året, genom uttalanden och domar. Här syns tydligt att även icke krigförande stater som Sverige aktivt förhåller sig till dessa regler. Anna Andersson, forskare vid Totalförsvarets forskningsinstitut, resonerar avslutningsvis framåtblickande kring de utmaningar regelverket står inför idag.

Under det gångna året har Svenska Röda Korsets roll som en neutral, opartisk och självständig humanitär organisation varit en uppmärksammas fråga. Att engagemanget är så starkt ger oss kraft. Vi välkomnar denna dialog, men våra värderingar ligger fast. I 60 år har våra grundprinciper väglett oss, och det kommer de göra även i det fortsatta arbetet. När krig och konflikt river sönder behövs alltid människor som försöker lindra och förhindra lidandet, oavsett vem det drabbar. I anslutning till frågan om att vi är en neutral organisation vill jag lyfta att du i den här årsboken hittar texter som författats av andra än Svenska Röda Korset. Det är viktigt att understryka att de artiklarna återger författarnas åsikter och inte nödvändigtvis Svenska Röda Korsets.

Denna årsbok visar på vikten av att komma ihåg den humanitära tanke som konventionerna bygger på – en gemensam världsbild där stater enats om att skydda människan även i krig. Jag tror att vi gemensamt aktivt behöver föra den tanken vidare – både internationellt och i det svenska totalförsvaret.

Stockholm den 1 september 2025.

Ulrika Modéer

Generalsekreterare, Svenska Röda Korset

Röda Korsets grundprinciper

HUMANITET

Allt Röda Korset gör syftar till att förhindra och lindra mänskligt lidande var det än uppstår och vem det än drabbar.

OPARTISKHET

Röda Korset diskriminerar inte. Vi hjälper alla som behöver vår hjälp oavsett vem du är.

NEUTRALITET

För att bevara allas förtroende och garantera säkert tillträde väljer inte Röda Korset sida i fientligheter.

SJÄLVSTÄNDIGHET

Röda Korset är självständigt men har en stödjande roll till staten inom det humanitära området.

FRIVILLIGHET

Röda Korset är en rörelse som bygger på frivillighet. Att engagera sig i Röda Korset är frivilligt och att ta emot hjälp från Röda Korset är också frivilligt.

ENHET

Det får endast finnas en nationell rödakors- eller rödahalvmåneförening i varje land. Den är öppen för alla och dess humanitära verksamhet ska omfatta hela landet.

UNIVERSALITET

Tillsammans bildar de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna världens största humanitära rörelse.

Sammanställning av svenska uttalanden

Internationella rödakorskommittén (ICRC) sammanställer varje år staters humanitärrättsliga praxis, det vill säga hur stater agerar och uttalar sig om den internationella humanitära rätten.³

Sammanställningen jämförs med andra staters praxis och analyseras i syfte att hitta gemensamma övertygelser om vad som utgör gällande rätt och bidrar på så vis till utvecklingen av den

Svensk praxis från 2024 har haft stark koppling till följande frågor:

- Respekt för den internationella humanitära rätten (regel 139–140 och 144)
- Utredning och lagföring av krigsförbrytelser, internationellt straffrättsligt samarbete samt universell jurisdiktion (regel 156–158 och 161)
- Det särskilda skyddet för civila i väpnade konflikter (regel 1 och 7)
- Förbudet mot urskillningslösa anfall (regel 11)
- Proportionalitet vid anfall (regel 14)
- Försiktighetsåtgärder vid anfall (regel 15–21)
- Försiktighetsåtgärder mot effekterna av anfall (regel 22–24)
- Humanitärt tillträde och skydd för sjukvårdare, sjukavårdspersonal och utrustning (regel 25 och 27–30)
- Humanitär hjälppersonal och utrustning (regel 31–32)
- Det särskilda skyddet för journalister (regel 34)
- Förbud mot våldtäkt och andra former av sexuellt våld (regel 93)
- Förflyttning eller deportation av civila inom ockuperat område (regel 129 och 130)
- Barns särskilda skydd i väpnade konflikter (regel 135)

Siffrorna inom parentes representerar de nummer som regeln tilldelats i ICRC:s sedvanerättsstudie.

3 ICRC Database, Customary IHL – Practice by country, <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/by-country> (hämtad 2025-08-20), via denna sida kan även de sedvanerättsliga regler som identifierats hittas.

internationella humanitära sedvane-rätten. Uppdraget att årligen samla in svensk praxis har sedan 2009 utförts av Svenska Röda Korset.

Den svenska statspraxisen under 2024 består framför allt av Sveriges officiella uttalanden i nationella och internationella forum, rättsliga av-göranden samt ministrars svar på interpellationer och skriftliga frågor. I tabellen ovan finns en sammanfattning av de sedvanerättsliga regler som fått särskilt utrymme i svensk praxis under det gångna året.

Skyldighet att respektera och upprätthålla den inter-nationella humanitära rätten

I likhet med tidigare år har Sverige under året återkommande betonat vikten av den internationella humanitära rät-tens efterlevnad. Parterna i en väpnad konflikt, oavsett om det är en stat eller en annan aktör, är skyldiga att säker-ställa att reglerna respekteras av deras väpnade styrkor. Sverige har betonat att denna skyldighet inte är avhängig av hur motparten agerar i en konflikt. Skyldigheten är inte beroende av re-ciprocitet, vilket betyder att stridande part måste respektera den humanitära rätten även om motparten begår regel-brott. Även stater som inte befinner sig i en pågående väpnad konflikt, såsom Sverige, har en skyldighet att, i den mån det är möjligt, utöva sitt inflytande för att stoppa kränkningar av regelverket.

“*Let me be crystal clear. Inter-national law applies to everyone and always, regardless of geo-graphical context. International humanitarian law must be re-spected and civilians – women and men, girls and boys – must be protected in all conflict situ-ations no matter where in the world they take place.*”

Uttalande av jämställdhets- och arbetslivsminister Paulina Brandberg, anförande vid 68:e sessionen av FN:s kvinnokommission, 12 mars 2024.

“*Sverige står upp för folkrät-ten, inklusive den internationella humanitära rätten, och för de mänskliga rättigheterna. Alla krigförande parter – såväl stater som icke-statliga aktörer – har en skyldighet att följa den inter-nationella humanitära rätten. Den svenska regeringen stödjer Israels rätt att försvara sig, men kräver att landet följer den in-ternationella humanitära rätten. Kraven på respekt för interna-tionell humanitär rätt har varit – och fortsätter att vara – ett av regeringens nyckelbudskap. Vi framför det i våra kontakter med Israel och vi gör det tillsammans med andra.*”

Utrikesminister Maria Malmer Stenergard, svar på fråga 2024/25:411 av Azra Muranovic (S), 18 november 2024.

”Båda Israel och Hizbollah har en skyldighet att efterleva den internationella humanitära rätten, som syftar till att lindra lidandet för civila i väpnade konflikter. Den internationella humanitära rätten gäller för alla parter i en konflikt, oavsett om en annan part inte följer den. Hur den väpnade konflikten uppstod påverkar inte heller tillämpligheten av den internationella humanitära rätten.”

Utrikesminister Maria Malmer
Stenergard, svar på interpellation
2024/25:47 av Ola Möller (S),
18 oktober 2024.

Utredning och lagföring av krigsförbrytelser

Ansvarsutkrävande för överträdelser av den humanitära rätten är en annan fråga som Sverige har uppmärksammat under flera års tid. Under det gångna året har svenska representanter återkommande betonat att misstänkta krigsförbrytelser, det vill säga allvarliga kränkningar av den humanitära rätten, måste utredas och prövas rättsligt. Svenska representanter har kontinuerligt påtalat att den humanitära rätten kräver att stater ska utreda alla krigsförbrytelser som påstås ha begåtts på deras territorium, av deras väpnade styrkor eller medborgare. Den skyldigheten innebär också en skyldighet att i förekommande fall väcka åtal mot misstänkta. Stater ska göra allt de kan

för att samarbeta i syfte att underlätta utredning av krigsförbrytelser och lagföring av misstänkta. Enligt den humanitära rätten har stater rätt att ge sina nationella domstolar universell jurisdiktion över krigsförbrytelser, vilket Sverige har gjort. Det innebär att svenska domstolar kan döma över misstänkta krigsförbrytelser oavsett var det har begåtts eller av vem.

”Sverige och EU kräver att oberoende utredningar görs och att ansvar utkrävs. Gedigna processer för övergångsrättvisa och ansvarsutkrävande, som syftar till att komma till rätta med kränkningar av de mänskliga rättigheterna och den internationella humanitära rätten i Etiopien de senaste decennierna, är grundläggande för att säkerställa en hållbar fred i hela landet och möjliggöra försoning. [...] Sverige följer, tillsammans med likasinnade länder, denna process nära och verkar för att den utförs enligt internationella standarder samt på ett trovärdigt och transparent sätt.”

Utrikesminister Maria Malmer
Stenergard, svar på fråga
2024/25:359 av Olle Thorell (S),
6 november 2024.

“The Nordic countries recognize universal jurisdiction as a well-established principle of criminal law. We have all incorporated the principle of universal jurisdiction into our respective domestic legislation, by allowing domestic prosecution of the most serious international crimes, regardless of where the crime occurred and the nationality of the perpetrator. We urge states that have not yet done so to incorporate universal jurisdiction into their national laws, in accordance with international law. [...] While it is undisputed that the primary responsibility for investigating and prosecuting such crimes rests with the state or states most closely connected to the offence, universal jurisdiction becomes essential when these states fail to act. [...] The message is clear: those who commit atrocities cannot evade justice forever. They will ultimately be held accountable.”

Gemensamt nordiskt uttalande av Fanny Nylander, Förstesekreterare vid Sveriges permanenta representation vid FN i New York, vid FN:s generalförsamling:s sjätte utskott, 15 oktober 2024.

”Regeringen anser att ansvar för de fruktansvärda brott som begåtts inom ramen för de väpnade konflikterna i Syrien och Irak måste utkrävas. Det är en grundläggande förutsättning för att tillförsäkra rättvisa och upprättelse för alla de som fallit offer för övergreppen men också för att förebygga att dessa brott begås igen och för att skapa förutsättningar för hållbar fred i regionen.”

Utrikesminister Tobias Billström,
svar på fråga 2023/24:1091 av
Ola Möller (S), 9 september 2024.

Skydd av civila och civila objekt

Den humanitära rätten innehåller många regler till skydd för såväl civila personer som objekt, inte minst i form av de grundläggande principerna om distinktion, proportionalitet och försiktighet. Parterna till en väpnad konflikt får endast rikta anfall mot stridande och militära mål och urskillningslösa anfall, det vill säga sådana som utan särskiljning träffar både militära mål och civila objekt, är förbjudna. Den förväntade direkta militära fördelen av ett anfall måste stå i proportion till de risker som civilbefolkningen och civil egendom

utsätts för. Parterna måste också iaktta alla rimliga försiktighetsåtgärder för att undvika skador på civila objekt. Det humanitärrettsliga skyddet för civila har varit ett återkommande tema i svenska uttalanden under 2024.

“*Civilians are never a legitimate target of military attacks. Intentional attacks on civilians and civilian objects violate the laws of war and the same applies to the use of weapons and methods that have indiscriminate effects.*”

Gemensamt nordiskt uttalande av Julia Fielding, i FN:s generalförsamling, sjätte utskottet, 5 november 2024.

“*Vad som är helt klart och som regeringen har återupprepat i både bilaterala och multilaterala sammanhang är vikten av att alla parter tillämpar principerna om åtskillnad mellan militära mål och civila objekt, proportionalitet och försiktighet.*”

Utrikesminister Tobias Billström, svar på interpellation 2023/24:340 av Håkan Svenneling (V), 23 januari 2024.

“*Israel måste göra mer för att följa den internationella humanitära rättens regler om att skydda den civila befolkningen. Detta har regeringen tydligt framfört till den israeliska utrikesministern vid flera tillfällen.*”

Sjukvårdsminister Acko Ankarberg Johansson, svar på interpellation 2024/25:1088 av Karin Rågsjö (V), 11 september 2024.

Försiktighetsåtgärder vid anfall

Parterna i en väpnad konflikt ska vidta alla praktiskt möjliga åtgärder för att skydda civila och civila objekt som står under deras kontroll mot effekterna av anfall. Det innebär bland annat att undvika att placera militära mål i tätbefolkade områden och att, om möjligt, varna och förflytta civila som skulle kunna påverkas av en motståndares anfall mot militära mål. Denna skyldighet regleras till viss del i konventionerna, men det är även en skyldighet som utvecklas genom den internationella humanitära sedvanerätten och som får allt större uppmärksamhet då många av dagens konflikter utspelar sig i tätbefolkade områden. Sverige har genom flera uttalanden påtalat staters ansvar att skilja mellan civila personer och objekt och militära mål.

”*Civila måste alltid skyddas i enlighet med den internationella humanitära rätten. Direkta attacker mot civila och civil egendom är inte tillåtna. Civila får inte användas som mänskliga sköldar. Principerna om åtskillnad mellan militära mål och civila objekt, proportionalitet och försiktighet måste alltid tillämpas.*”

Pressmeddelande, ”Vad regeringen gör med anledning av situationen i Gaza”, 18 december 2024.

”*[...] Hamas [får] inte använda civila som mänskliga sköldar eller sjukvårdsinrättningar som bas för sina militära operationer. [...] Vi har till exempel inte underlag för att avgöra om Hamas har lagt ett militärt mål under en civil byggnad. [...] Detta bör [...] oberoende rättsliga instanser utreda, och som bekant har till exempel Internationella brottmålsdomstolen en pågående förundersökning om situationen i Palestina.*”

Sveriges utrikesminister
Tobias Billström, svar på interpellation
2023/24:341 av Lorena Delgado
Varas (V), 23 januari 2024.

Humanitärt tillträde och skydd för humanitär hjälppersonal

Sjukvårdare, sjukelevårdare och humanitär hjälppersonal har ett särskilt skydd i den internationella humanitära rätten. Det har även transporter och material som används i dessa gruppers insatser i konfliktområden. Behovet av humanitär hjälp är en fråga som har varit särskilt aktuell under 2024, framför allt i anslutning till konflikten i Gaza. Sverige har frekvent betonat att alla parter i en väpnad konflikt har en skyldighet att tillåta och underlätta snabb och fri passage för opartisk humanitär hjälp till behövande civila.

”*Det krävs nu omfattande förbättringar av det humanitära tillträdet, inte minst fler vägar in i Gaza och förutsättningar för humanitär personal och transporter att kunna röra sig säkert för att nå alla delar av Gaza. Israel har folkrättsliga skyldigheter att säkerställa att hjälpen når fram till civilbefolkningen.*”

Bistånds- och utrikeshandelsminister
Benjamin Dousa, svar på skriftlig fråga
2024/25:362 av Lawen Redar (S),
6 november 2024.

“There is an urgent need to ensure that adequate volumes of aid reach civilians in all parts of Gaza in a predictable and continuous way. International humanitarian law requires both parties to conflict to ensure that affected populations receive the necessary humanitarian aid, as well as to ensure the safety of humanitarian workers. [...] Israeli authorities must engage with humanitarian actors to allow and facilitate neutral, impartial and independent UN-led humanitarian action by UN agencies, including UNRWA, as well as ICRC and other relevant organizations.”

Gemensamt nordiskt uttalande om öppnandet av Ashdods hamn och Erez-övergången, undertecknat av bistånds- och utrikeshandelsminister Johan Forssell, den 12 april 2024.

”Regeringen ser med stort allvar på utvecklingen i Sudan. Sverige verkar för de-eskalering och ett slut på inbördeskriget. [...] Sverige uttalade sig nyligen tillsammans med flera internationella partner om behovet av omedelbart och obehindrat humanitärt tillträde, skydd av civila och humanitär personal samt stärkt efterlevnad av internationell humanitär rätt.”

Utrikesminister Maria Malmer Stenegård, svar på skriftlig fråga
2024/25:353 av Olle Thorell (S),
6 november 2024.

Skyddet för journalister

Civila journalister som arbetar i konfliktzoner har en avgörande roll i att dokumentera händelser och sprida information till omvärlden. Enligt den internationella humanitära rätten är uppdraget som journalist inte särskilt skyddat. Huvudregeln är att journalister är skyddade i egenskap av civil, så länge de inte själva deltar direkt i fientligheterna. Samtidigt finns det en pågående diskussion om journalister bör ha ett särskilt skydd, utöver det som ges civila. Vissa menar att deras uppdrag är så pass viktigt för transparens och ansvarsutkrävande att det bör erkännas särskilt. Andra varnar för att ett sådant särskiljande kan riskera urholka det särskilda skyddet som vissa grupper har idag.

”Det stora antalet journalister som dödats i Gaza är oacceptabelt och väcker, liksom det stora antalet dödade civila generellt, allvarliga frågor om efterlevnaden av internationell humanitär rätt. Journalister har en viktig roll att spela och deras skyddade status måste beaktas vilket jag särskilt också tog upp vid EU:s utrikesministermöte i december.”

Sveriges utrikesminister Tobias Billström, svar på skriftlig fråga 2023/24:475 av Jamal El-Haj (S), 24 januari 2024.

“Independent information sharing and access for journalists to conflict zones is crucial in this regard. Shutting down internet and hindering and threatening members of the press from reporting is a violation of IHL.”

Gemensamt nordiskt uttalande av Julia Fielding, i FN:s generalförsamling, sjätte utskottet, 5 november 2024.

Förbud mot våldtäkt och andra former av sexuellt våld

Sveriges har återkommande betonat att sexuellt våld i väpnade konflikter utgör ett allvarligt brott mot den internationella humanitära rätten. Våldtäkt och andra former av sexuellt våld är förbjudna, oavsett konfliktens

natur eller vilken part som bär ansvar. Förbudet gäller såväl i internationella som icke-internationella väpnade konflikter och omfattar alla parter, utan undantag.

“There is no conflict that is gender neutral. It is true when we think about the women who are forced to give birth without access to healthcare or pain relief. It is obvious when we think about the women who are subjected to rape and sexualized torture. [...] Russia's full-scale invasion continues to have appalling consequences for women and girls. They have been forced to flee their homes in huge numbers, many bringing with them horrendous accounts of systematic sexual violence. [...] humanitarian law and human rights law must be respected by all States. Sweden stands united in strong solidarity with the Ukrainian people. My government will continue to support Ukraine [...]”

Tal av biträdande arbetsmarknadsminister Paulina Brandberg vid högnivåmötet Commission on the Status of Women, 12 mars 2024.

Förflyttning eller deportering av civila inom ockuperat område

En stat som ockuperar hela eller delar av en annan stats territorium måste förhålla sig till folkrättens regler. Befolkningen i det ockuperade området får exempelvis inte deporteras eller tvångsförflyttas, om det inte krävs med grund i de berörda civilas säkerhet eller av tvingande militära skäl. Sverige har under 2024 flera gånger uppmärksammat dessa regler, bland annat med anledning av Rysslands påstådda deportationer av ukrainska barn.

“*International humanitarian law is clear when it comes to occupation. The occupying Power must ensure the safety and welfare of the population. Furthermore, the occupying Power shall preserve the status quo ante in the occupied territory. Annexations are unlawful and shall therefore be considered null and void.*”

Gemensamt nordiskt uttalande av Julia Fielding, i FN:s generalförsamling, sjätte utskottet, 5 november 2024.

“*Unlawful forcible transfer, deportation and illegal adoption of thousands of Ukrainian children, aimed at erasing their national identity, indoctrination and militarization, cannot go unpunished.*”

Gemensamt nordiskt-baltiskt uttalande av Darius Staniulis i FN:s råd för mänskliga rättigheter, 23 september 2024.

Det särskilda skyddet för barn

Enligt den humanitära rätten har barn som berörs av väpnad konflikt rätt till särskild respekt och skydd. Barn får inte rekryteras till väpnade styrkor och får inte tillåtas att delta i fientligheter. Under 2024 har Sverige återkommande uppmärksammat det särskilda skyddet för barn samt reagerat på misstänkta överträdelser.

“*Vad gäller den i målet aktuella gärningen är bedömningen att den utgör en sådan svår överträdelse [av den internationella humanitära rätten] som krävs för att vara straffbar. Tingsrätten fäster här särskilt avseende vid den omständigheten att gärningen riktade sig mot ett barn.*”

Uppsala tingsrätts dom den 27 september 2024 i mål nr B 10237-23, s. 17.

“[...] this year’s report from the Secretary General paints an extremely worrying picture. Of more violence. More attacks on schools and hospitals. More use of sexual violence. Increased recruitment and use of children by armed forces and groups. And escalating denial of humanitarian assistance to children in need. [...] 50% of the grave violations are being committed by government forces. We call for compliance with international law and protection of children in armed conflict. [...] In Ukraine, we are deeply concerned about Russian armed forces and affiliated armed groups responsible for committing grave violations against children.”

Gemensamt nordiskt uttalande av
Christina Markus Ladssen i FN:s
säkerhetstråd, 26 juni 2024.

VAD ÄR SEDVANERÄTT?

Sedvanerätt är regler som gäller även om man inte har skrivit under något formellt avtal, genom ett traktat eller en konvention. Reglerna har vuxit fram genom att stater har agerat på ett visst sätt under lång tid och för att de har sett det som skyldigheter de är skyldiga att följa. Det brukar sägas att det finns en förväntan att stater ska agera på ett visst sätt och en gemensam rättsövertygelse eller opinio juris. Inom den internationella humanitära rätten är sedvanerätten viktig eftersom den innebär att rättsområdet är i ständig utveckling, även i de fall det inte tillkommer några nya konventioner. Sedvanerätten binder både stater och väpnade grupperingar som inte är stater, och bidrar till att stärka skyddet för människor under väpnade konflikter.

ICRC:S SEDVANERÄTTSSTUDIE

ICRC:s (Internationella rödakorskommitténs) sedvanerättsstudie från 2005 är en omfattande genomgång av vilka regler inom krigets lagar som anses vara sedvanerätt. Studien innehåller 161 regler som gäller för alla parter i en väpnad konflikt, även om de inte har skrivit under några särskilda avtal. Den används ofta som stöd för att tolka och tillämpa den internationella humanitära rätten.

Foto: Johan Wingborg

Hovrätten för Västra Sverige.

Särskilt om svenska domar 2024

Under 2024 meddelades fyra svenska domar i mål rörande krigsbrott.⁴ Samtliga åtal gällde gärningar som påstods ha begåtts under inbördeskriget i Syrien, under den första halvan av 2010-talet. Universell jurisdiktion gäller för dessa typer av allvarliga brott, vilket innebär att svenska domstolar är behöriga att pröva åtalen. Detta trots att gärningarna begåtts

utanför Sveriges territorium och i vissa fall av utländska medborgare.

Den första domen gällande krigsbrott meddelades 2006, och sedan dess har 20 sådana mål avgjorts av svenska domstolar. Av de fyra mål som prövades 2024 ledde ett fall till en fällande dom. I de tre resterande målen friades de tilltalade.

4 Överträdelser av den internationella humanitära rätten är sedan den 1 juli 2014 kriminaliserade som krigsförbrytelser enligt lagen (2014:406) om straff för vissa internationella brott (tidigare lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser). Dessförinnan var dessa brott under lång tid kriminaliserade som folkrättsbrott i 22 kap. 6 § brottsbalken. Vilken lag som tillämpas beror på när det aktuella brottet har begåtts.

Hovrättens för västra Sverige dom i mål nr B 3046-23

2024-03-28

Fatosh Ibrahim

Bakgrund

Målet gällde händelser i juli 2014 vid en rondell i den syrisk stad Raqqa i samband med inbördeskriget i Syrien. Vid tingsrätten presenterades bilder från händelsen, där personer fotograferat och poserat med syriska soldaters lemlästade döda kroppar. Enligt åklagarens åtal hade den tilltalade i efterhand låtit publicera bilder på de skändade kropparna tillsammans med en rad nedlåtande kommentarer i sociala medier. I tingsrätten argumenterade åklagaren att den tilltalade hade, genom publicering av bilderna, gjort sig skyldig till krigsförbrytelse genom förödmjukande och nedsättande behandling ämnad att allvarligt kränka de döda personernas personliga värdighet.

Tingsrättens dom sammanfattas i Svenska Röda Korsets årsbok i internationell humanitär rätt 2023.⁵ Den tilltalade dömdes i tingsrätten för krigsförbrytelse, och påföljden bestämdes till fängelse i tre månader. Detta trots att rätten kommit fram till

att det inte var bevisat att det var den tilltalade som fotograferat eller poserat med de skändade kropparna. Den tilltalade hade förvisso lagrat bilderna på sin telefon, men varken personen som poserar på bilderna eller fotografens identitet kunde fastställas. Tingsrätten ansåg inte att det var klargjort att den tilltalade befunnit sig vid gärningsplatsen, men gjorde bedömningen att själva publiceringen i sig innebar en förödmjukande och nedsättande behandling ämnad att allvarligt kränka de dödas personliga värdighet. Detta oberoende av vem som fotograferat eller poserat med de döda kropparna. Utöver att dömas för krigsförbrytelse dömdes den tilltalade även för hot mot tjänsteman och grovt förtal för andra gärningar som hon begått efter att hon återvänt till Sverige från Syrien. Domen överklagades av åklagaren till Hovrätten för västra Sverige, som yrkade ett längre fängelsestraff än det som tingsrätten dömt ut.

Rättsfråga

Inför prövningen i hovrätten hade åklagaren godtagit tingsrättens bedömning att det inte var bevisat att den tilltalade själv hade fotograferat eller poserat vid de lemlästade kropparna, så denna fråga togs inte upp i hovrätten. Frågan som återstod och prövades i hovrätten blev således huruvida publiceringen av bilderna från rondellen i Raqqa,

⁵ Du kan läsa mer om Göteborgs tingsrätts dom i mål nr B 7721-21 och B 4663-22 i Svenska Röda Korsets årsbok i internationell humanitär rätt 2023. Se fotnot 9.

tillsammans med nedsättande och kränkande kommentarer i sociala medier inneburit en sådan förödmjukande och nedsättande behandling som var ämnad att allvarligt kränka den personliga värdigheten.

Domskäl

Hovrätten instämde i tingsrättens bedömning i flera delar. För straffansvar enligt den internationella humanitära rätten krävs att utredningen visar, för det första, att det pågått en väpnad konflikt, icke-internationell eller internationell. Det ansågs vara visat i tingsrätten att konflikten mellan den syriska regeringen och den Islamiska Staten (IS) kunde kategoriseras som en icke-internationell väpnad konflikt och tingsrätten påtalade att detta följer tidigare rättspraxis.

För det andra, krävs för straffansvar att handlingen var ett led i konflikten vilket ansågs vara fallet. För det tredje, föreskriver den humanitära rätten att en förutsättning för straffansvar är att handlingen var riktad mot en genom den humanitära rätten skyddad person. Utredningen ansåg att det i tingsrätten bevisats att kropparna på bilderna tillhörde syriska soldater och att offren varit skyddade personer genom internationell humanitär rätt och svensk lagstiftning.

Frågan som återstod att pröva var huruvida handlingen att publicera

bilder med nedsättande och kränkande kommentarer var att anse som förödmjukande eller nedsättande behandling med avsikt att allvarligt kränka den personliga värdigheten för de skyddade personerna. Hovrätten gjorde här en annan bedömning än vad tingsrätten gjort. Hovrätten konstaterade att tingsrättens bedömning att publiceringen i sig inneburit en kränkning, oberoende av vem som poserat på bilderna eller hade fotograferat, saknade stöd i praxis. Om den tilltalade skulle dömas, skulle effekten bli ett mycket vidsträckt straffrättsligt ansvar för personer som delar bilder och videor från konfliktområden. Hovrätten ansåg att den tilltalades handlande i att enbart dela bilder med kränkande kommentarer inte kunde innebära att hon har utsatt de skyddade personerna för förödmjukande eller nedsättande behandling inom ramen för krigsbrottsbestämmelsen. Hovrätten valde att ogilla åtalet om krigsförbrytelse i sin helhet, och reducerade den tilltalades straff till skyddstillsyn.

Hovrätten noterade avslutningsvis att inläggen tveklöst var såväl kränkande som nedvärderande och att den tilltalades handlande skulle kunna vara straffbart enligt andra bestämmelser i brottsbalken, men konstaterade att åklagaren inte hade lagt fram någon sådan annan grund för straffansvar i åtalet.

Blekinge tingsrätts dom i mål nr B 122-23

2024-05-02

Walid Al Zaytun

Bakgrund

Åtalet rörde två händelser som inträffat i det syriska samhället Al Sawana under våren 2015, kort efter att IS intagit byn. Den tilltalade, en syrisk medborgare nu bosatt i Sverige, skulle enligt åtalet ha varit inblandad i de påstådda gärningarna. Vid den första händelsen ska IS-anhängare ha bundit fast en avliden kropp vid ett fordon och kört till en rondell, där skändningen av den avlidnas kropp fortsatt. Kroppen lämnades sedan för allmän beskådan. Kopplat till detta yrkade åklagarna att den tilltalade skulle dömas för krigsförbrytelse, för att tillsammans och i samförstånd med andra gärningsmän ha utsatt en enligt folkrätten skyddad person för förödmjukande och nedläggande behandling som varit ägnad att allvarligt kränka den personliga värdigheten (åtalpunkt 1). Vid den andra händelsen ska den tilltalade tillsammans med IS-anhängare ha fört två tillfångatagna medlemmar ur den väpnade grupperingen Fria Syriska Armén (FSA) till ett torg, och där avrättat dem inför en ditkallad folksamling. Kopplat till detta yrkade åklagarna att den tilltalade skulle dömas för grov krigsförbrytelse, för

att tillsammans och i samförstånd med andra gärningsmän ha dödat två enligt folkrätten skyddade personer (åtalpunkt 2).

Rättsfråga

Det som tingsrätten i första hand hade att pröva var om den bevisning som åberopats av åklagarna var tillräcklig för att styrka den tilltalades inblandning i de påstådda gärningarna, det vill säga om det var ställt utom rimligt tvivel att gärningarna begåtts av den tilltalade.

Domskäl

Tingsrätten konstaterade inledningsvis att det pågått en icke-internationell väpnad konflikt i Syrien sedan våren 2012, och att IS varit en stridande part i denna. I fråga om den tilltalades samröre med IS bedömde tingsrätten att det inte kunde anses utrett att han i någon formell mening hade "anslutit sig till IS", men att han däremot hade "agerat för IS" vid flera tillfällen.

Både när det gällde den första och den andra åtalpunkten konstaterade tingsrätten att den bevisning som åberopats till stöd för gärningspåståendet framför allt bestod av uppgifter från två vittnen. Tingsrätten ansåg att dessa vittnesuppgifter endast kunde tillmätas ett begränsat bevisvärde, bland annat eftersom vissa uppgifter inte överensstämde med uppgifter som lämnats under tidigare förhör eller med uppgifter som andra vittnen lämnat. Enligt tingsrätten fanns det i övrigt

vissa andra uppgifter i utredningen som var besvärande för den tilltalade, men det sammanvägda värdet av bevisningen ansågs inte uppnå beviskravet. Åtalet om krigsförbrytelse och grov krigsförbrytelse ogillades.

Något som var utmärkande för målet var att åklagaren till stöd för flera av vittnenas berättelser lagt fram förhørsanteckningar från utländska myndigheter och från den icke-statliga organisationen Commission for International Justice and Accountability (CIJA). Tingsrätten bedömde att dessa uppgifter endast kunde tillmätas ett ytterst begränsat bevisvärde, bland annat på grund av otillräckliga rätts-säkerhetsgarantier samt rent språkliga problem. Det ansågs därmed uteslutet att uppgifterna självständigt skulle kunna läggas till grund för en fällande dom.

Stockholms tingsrätts dom i mål nr B 5459-23

2024-06-20
Mohammed Hamo

Bakgrund

Från år 2009 tjänstgjorde den tilltalade som brigadgeneral inom den syriska armén. I juni 2012 valde han att lämna armén och flydde landet, varefter han så småningom sökte asyl i Sverige 2015. I samband med asylutredningen gjorde Migrationsverket en polisanmälan

om misstänkt folkrättsbrott, och i början av 2024 åtalades den tilltalade för medhjälp till grovt folkrättsbrott. Enligt åtalet skulle den tilltalade, genom sin befattning som brigadgeneral och chef för beväpningsavdelningen ha medverkat till den syriska arméns urskillningslösa krigsföring i och kring städerna Homs och Hama under perioden januari till juni 2012.

Rättsfråga

Det som tingsrätten först hade att pröva var om det fanns rättsliga förutsättningar att döma över gärningarna, trots att den idag gällande lagstiftningen antogs först 2014. Innan 2014 fanns ingen specifik lag som etablerade straffrättsliga regler om folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Åtalet utgick därför från de äldre bestämmelserna i brottsbalken.

Tingsrätten skulle också bedöma huruvida konflikten i Syrien var att anse som en väpnad konflikt och huruvida de berörda handlingarna utgjorde ett led i den väpnade konflikten. För straffansvar hade åklagaren att bevisa att den syriska arméns anfall var att betrakta som att de stod i strid mot folkrätten och att de kunde anses som urskillningslösa. I och med att den tilltalade åtalades för ett medhjälpsbrott, behövde åklagaren även bevisa att den tilltalade genom råd eller dåd, det vill säga genom verbal uppmuntran eller aktiv handling, medverkat till att dennes division deltagit i anfällen.

Domskäl

Till att börja med slog tingsrätten fast att bestämmelserna i lagen om folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser från 2014 inte kan användas retroaktivt och den tilltalade ska inte dömas för ett handlande som inte var förbjudet vid gärningstillfället. De vid gärningen gällande brottsbestämmelserna i Brottsbalken kan dock beaktats av nationella domstolar vid gärningar innan 2014, och det finns ingen preskriptionstid gällande folkrättsbrott.

Stockholms tingsrätt slog inledningsvis fast att situationen i Syrien var att anse som en icke-internationell väpnad konflikt. Detta då motståndsrörelserna mot den syriska regeringen uppnådde de i folkrätten uppställda kraven på organisation och då konflikten i januari 2012 uppnått en sådan intensitet att det var att anse som en väpnad konflikt och inte ett våldsamt uppror eller liknande.

Försvaret hade invänt dels att åtal som gäller otillåten krigsföring objektivt sett inte kan utgöra ett brott utan angivande av specifika anfall, dels att olika gärningar begångna av olika gärningsmän inte bör kunna ses som ett brott och att ett påstående om en stor mängd anfall som stridsmetod måste knytas direkt till en person som ansvarar för alla delar av stridsmetoden. Tingsrätten bedömde emellertid att gärningsbeskrivningen uppfyllde kraven på precisering och konkretisering, och att den därför kunde ligga

till grund för tingsrättens prövning av åtalet. Tingsrätten konstaterade sedan att den tilltalade genom sin roll och befattning varit en del av den syriska armén. Vidare framförde tingsrätten att förutsättningarna för att kunna döma för folkrättsbrott föreligger då mycket talade för att det finns ett sådant samband mellan den påstådda medhjälpshandlingen och den väpnade konflikten som pågick i Syrien. Prövningen av detta samband behövdes dock göras i ett senare led.

Bedömningen övergick därefter till att pröva om den syriska armén hade begått urskillningslösa anfall på de tider och platser som angetts i gärningsbeskrivningen. Tingsrätten fann det vara styrkt att anfallen som begåtts i Baba Amr i februari 2012 samt i Al Rastan i maj 2012 var att betrakta som urskillningslösa. Detta då de inte gjort åtskillnad mellan civila och stridande eller mellan civil egendom och militära mål och saknat proportion i förhållande till de konkreta och omedelbart övergripande militära fördelarna.

I fråga om den 11:e divisionens medverkan i de urskillningslösa anfällen ansåg tingsrätten att bevisningen inte gav direkt stöd för att divisionen agerat i Baba Amr under februari 2012. Vidare saknades närmare bevisning om vad den 11:e divisionens uppgift i området hade varit samt annan bevisning avseende divisionens handlande. Samma bedömning gjordes i allt väsentligt även beträffande anfallen som begåtts i Al Rastan i maj 2012.

Tingsrätten fann sammantaget att åklagarna inte styrkt att den 11:e divisionen deltagit i de angivna anfällen, varför åtalet kunde ogillas redan på denna grund.

Tingsrätten prövade dock även frågan om den tilltalades medhjälpsansvar. Även i denna del konstaterade tingsrätten att åklagarnas bevisning inte var tillräcklig för en fällande dom, i huvudsak på grund av avsaknaden av direkt bevisning. Det saknades därmed objektiva förutsättningar att döma den tilltalade för medhjälp till åtalade brott, varför åtalet ogillades även på denna grund.

Uppsala tingsrätts dom i mål nr B 10237-23

2024-09-27
Munzer Al Hasan

Bakgrund

Den tilltalade var under mars 2014 ansluten till den väpnade grupperingen Liwa al-Tahwid som då stred mot den syriska regimen. Senare samma år kom han till Sverige och sökte asyl. I mars 2022 anmälde Migrationsverket till polisen att det framkommit misstankar om att den tilltalade kunde ha gjort sig skyldig till folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelser. Misstankarna uppstod efter det att Migrationsverket funnit en filmsekvens som spelades in i Syrien i

mars 2014. På filmen syns den tilltalade läsa en text på arabiska, ståendes vid ett podium framför en stor grupp beväpnade män i uniformsliknande kläder. Framför podiet satt i videon ett barn som håller i ett vapenliknande föremål. Med anledning av filmsekvensen väcktes åtal mot den tilltalade i början av 2024. Åklagaren yrkade att den tilltalade skulle dömas för folkrättsbrott, då han tillsammans och i samförstånd med andra använt ett barn under 15 år för direkt deltagande i de då pågående fientligheterna.

Rättsfråga

Tingsrätten hade att pröva huruvida ett barns medverkande i en propagandafilm innebär att barnet använts för direkt deltagande i fientligheterna.

Domskäl

Rätten konstaterade inledningsvis att det pågick en icke-internationell väpnad konflikt i Syrien i mars 2014, och att den internationella humanitära rätten därför skulle tillämpas. Tingsrätten klargjorde därefter vad begreppet direkt deltagande i fientligheter innebär, och konstaterade bland annat att definitionen är förhållandevis vidsträckt.

Vad gäller bedömningen av åtalet fastställde tingsrätten inledningsvis att den tilltalade hade en ledande befattning i Liwa al-Tahwid, trots att han själv hävdade att han endast var gruppens talesperson eller ”medie-man”. Tingsrätten konstaterade vidare

att det inte rädde något tvivel om att barnet som syntes på filmen var under 15 år. Det ansågs också vara klarlagt att den aktuella filmen utgjorde en propagandafilm vars syfte var att visa prov på styrka och motståndskraft gentemot den syriska regimen.

Vidare konstaterade tingsrätten att det inte kunde ha undgått den tilltalade att ett barn satt framför podiet, att han i sin egenskap av ledare rimligen måste ha haft ett stort inflytande över utformningen av gruppens propagandafilmer samt att han under den aktuella inspelningen intog en aktiv roll i gärningen eftersom det var han som läste upp gruppens budskap. Det ansågs därför vara visat att den tilltalade tillsammans och i samförstånd med andra låtit ett barn under 15 år delta i en propagandafilm.

Tingsrätten hade därefter att ta ställning till om barnets medverkande i propagandafilmen innebar att den tilltalade använt barnet för direkt deltagande i de pågående fientligheterna. Tingsrätten konstaterade att det fram-

stod som sannolikt att barnet var tänkt att fungera som ett slags maskot för gruppen, och att det vapenliknande föremålet gav intryck av att barnet var redo att delta i strid. Tingsrätten bedömde dels att filmen hade ett nära samband med stridigheterna som gruppen deltog i, dels att barnet tilldelades en framträdande roll i filmen. Sammantaget ansåg tingsrätten att en propagandafilm av det här slaget, med dess tydliga militära prägel, var att jämföras med direkt deltagande i fientligheterna i straffrättsligt avseende.

Gärningen bedömdes utgöra en svår överträdelse av den internationella humanitära rätten. Tingsrätten fäste särskild vikt vid den omständighet att gärningen riktade sig mot ett barn. Den tilltalade dömdes därför för folkrättsbrott. Gärningen ansågs ha ett straffvärde om sex månader fängelse. Med hänsyn till den tid som förflutit sedan gärningen valdes dock påföljden villkorlig dom förenat med samhällstjänst i 120 timmar.

Volontär bär ett paket och levererar
nöd hjälp till behövande.

Sammanställning av svenska domar

Domar	Konflikt	Åtal	Dom
Arklöv 2006-12-18 TR Mål nr: B 4084-04	Konflikten i Bosnien-Hercegovina 1993, NIAC	Grovt folkrättsbrott	Tingsrätt: fängelse 8 år.
Makitan 2011-04-08 TR Mål nr: B 382-10	Konflikten i Bosnien-Hercegovina 1992, IAC	Grovt folkrättsbrott	Tingsrätt: fängelse 5 år.
Martinovic 2012-12-19 TR Mål nr: B 5373-10 HovR Mål nr: B 1248-12	Konflikten i Kosovo, NIAC	Grovt folkrättsbrott; mord; försök till mord; grovt mordbrand	Tingsrätt: fängelse livstid. Hovrätt: friad, det ansågs inte ställt bortom rimligt tvivel att Milic Martinovic faktiskt befann sig i Cuska den 14 maj 1999.
Mbanenande 2014-06-19 TR Mål nr: B 18271-11 HovR Mål nr: B 6659-13	Folkmordet i Rwanda, NIAC	Folkmord; grovt folkrättsbrott	Tingsrätt: fängelse livstid. Hovrätt: fastställer tingsrättens dom med undantag för angreppen i Ruhiro och i Nyamishaba som ogillas.
Droubi 2016-08-05 TR Mål nr: B 13656-14 HovR Mål nr: B 4770-16	Konflikten i Syrien, NIAC	Folkrättsbrott; grov misshandel	Tingsrätt: fängelse 7 år. Åtalet gällande folkrättsbrott ogillas. Hovrätt: fängelse 8 år. Dömer den tilltalade även för folkrättsbrott.
Berinkindi 2017-02-15 TR Mål nr: B 12882-14 HovR Mål nr: B 4951-16	Folkmordet i Rwanda, NIAC	Folkmord; grovt folkrättsbrott	Tingsrätt: fängelse livstid. Hovrätt: fastställer tingsrättens dom.
Abdulkareem 2017-04-11 TR Mål nr: B 569-16 HovR Mål nr: B 3187-16	Konflikten i Irak, NIAC	Krigs-förbrytelse	Tingsrätt: fängelse 6 mån. Hovrätt: fängelse 9 mån.
Sakhanh 2017-05-31 TR Mål nr: B 3787-16 HovR Mål nr: B 2259-17	Konflikten i Syrien, NIAC	Grovt folkrättsbrott	Tingsrätt: fängelse livstid. Hovrätt: fastställer tingsrättens dom.
Abdullah 2017-09-25 TR Mål nr: B 11191-17	Konflikten i Syrien, NIAC	Folkrättsbrott	Tingsrätt: fängelse 8 mån.
Tabaro 2018-06-27 TR Mål nr: B 13688-16 HovR Mål nr: B 6814-18	Folkmordet i Rwanda, NIAC	Folkmord; grovt folkrättsbrott	Tingsrätt: fängelse livstid. Hovrätt: fängelse livstid.
H Saeed 2019-02-19 TR Mål nr: B 1662-18 HovR Mål nr: B 939-19 HD Mål nr: B 5595-19	Konflikten i Irak, NIAC	Krigs-förbrytelse	Tingsrätt: fängelse 1 år och 3 mån. Hovrätt: fängelse 1 år. Högsta Domstolen: fastställer hovrättens dom.

Domar	Konflikt	Åtal	Dom
Ishaq 2022-03-04 TR Mål nr: B 20218-20	Konflikten i Syrien, NIAC	Grovt folkrättsbrott; grov krigsförbrytelse	Tingsrätt: fängelse 6 år.
Farzam 2023-03-01 TR Mål nr: B 12258-19	Konflikten i Afghanistan, NIAC	Krigsförbrytelse	Tingsrätt: friad, inte styrkt att Rohullah Farzam agerat på det av åklagaren beskrivna sättet.
Ibrahim 2023-03-29 TR Mål nr: B 4663-22	Konflikten i Syrien, NIAC	Krigsförbrytelse	Tingsrätt: fängelse 3 mån.
Benoitson 2023-06-08 TR Mål nr: B 2759-21 HovR Mål nr: B 461-23	Konflikten i Irak, NIAC	Folkrättsbrott	Tingsrätt: fängelse 4 mån. Hovrätt: fastställer tingsrättens dom.
Noury 2023-12-19 TR Mål nr: B 15255-19 HovR Mål nr: B 9704-22	Konflikten i Iran 1988, IAC	Grovt folkrättsbrott; mord	Tingsrätt: fängelse livstid. Hovrätt: fängelse livstid. Ändrar tingsrättens dom avseende antalet mord.
Ibrahim 2024-03-28 TR Mål nr: B 7721-21 och B 4663-22 HovR Mål nr: B 3046-23	Konflikten i Syrien, NIAC	Krigsförbrytelse	Tingsrätt: fängelse 3 mån. Hovrätt: friad, att enbart publicera de aktuella inläggen ansågs inte vara straffbart såsom krigsförbrytelse.
Al Zaytun 2024-05-02 TR Mål nr: B 122-23	Konflikten i Syrien, NIAC	Krigsförbrytelse; grov krigsförbrytelse	Tingsrätt: friad, inte styrkt att Walid Al Zaytun varit inblandad i gärningarna på det av åklagaren beskrivna sättet.
Hamo 2024-06-20 TR Mål nr: B 5459-23	Konflikten i Syrien, NIAC	Medhjälp till grovt folkrättsbrott	Tingsrätt: friad, inte styrkt att Mohammed Hamos division deltagit i de angivna anfällen eller att Mohammed Hamo agerat på det av åklagaren angivna sättet.
Al Hasan 2024-09-27 TR Mål nr: B 10237-23	Konflikten i Syrien, NIAC	Folkrättsbrott	Tingsrätt: villkorlig dom.

IAC: Internationell väpnad konflikt

NIAC: Icke-internationell väpnad konflikt

Överträdelse av den internationella humanitära rätten är sedan den 1 juli 2014 kriminaliserade som krigsförbrytelser enligt lagen (2014:406) om straff för vissa internationella brott (tidigare lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser). Dessförinnan var dessa brott under lång tid kriminaliserade som folkrättsbrott i 22 kap. 6 § brottsbalken. Vilken lag som tillämpas beror på när det aktuella brottet har begåtts.

Så anmäler du en misstänkt krigsförbrytelse

Kontakta polisens grupp för utredning av krigsbrott via e-post registrator.kansli@polisen.se och skriv att det gäller krigsbrott. Det går även bra att ringa 114 14 och be om att få prata med Gruppen för utredning av krigsbrott.

Polisen gör också efterlysningar om misstänkta krigsbrott. Du kan till exempel hjälpa polisen att lösa krigsbrott genom att identifiera platser där bilder är tagna.

Källa: polisen.se

Stöd från Svenska Röda Korset

Har man genomlidit en konflikt och behöver vård kan Svenska Röda Korset hjälpa till. Svenska Röda Korset driver behandlingscenter där vi ger vård och behandling till personer som lider av trauman från krig, tortyr eller svåra flyktupplevelser. Här arbetar professionella team bestående av psykologer och psykoterapeuter, fysioterapeuter (sjukgymnaster), kuratorer, läkare och tolkar.

Behandling hos Svenska Röda Korset är alltid gratis.

För mer information om Svenska Röda Korsets behandlingscenter kontakta närmaste behandlingscenter via

<https://www.rodakorset.se/var-hjalp-i-sverige/vard-och-behandling/behandlingscenter-for-krigsskadade-och-torterade/>

Artiklar

Artiklar i denna årsbok som författas av andra än Svenska Röda Korset återger författarnas åsikter och inte nödvändigtvis Svenska Röda Korsets.

Genèvekonventionerna 75 år – deras tillkomst, bakgrund och betydelse

Ove Bring,
professor emeritus i internationell rätt

1949 innebar en nystart för den humanitära rätten i väpnade konflikter. Fyra år hade gått sedan det andra världskrigets slut, och den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen hade tidigt agerat för en utbyggnad av regelsystemet. Den 21 april 1949 sammankallades en mellanstatlig diplomatkonferens, som inledde sitt arbete i Genève. Representanter från 59 länder satte sina tänder i en text som framlagts av den Internationella rödakorskommittén (ICRC). Fyra stater var närvarande som observatörer. Förhandlingarna kunde genomföras under en enda session och avslutades den 12 augusti samma år. När delegaterna lämnade konferensbyggnaden Palais des Nations i Genève och trädde ut i solskenet denna augustidag var de medvetna om att de gjort bra ifrån sig. Erfarenheterna från krigsåren hade

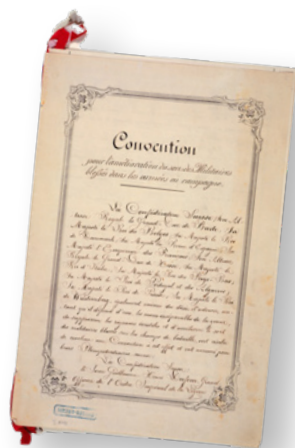

Foto: ICRC

Första sidan av Genèvekonventionen från den 22 augusti 1864.

utnyttjats. Fyra konventioner hade utarbetats och undertecknats, krigets lagar hade nått en omfattning och en precision som var nyskapande och imponerande. På ett parallellt folkrättsligt plan etablerades genom Förenta nationernas stadga ett system som gav förhoppning om undvikande av krig överhuvudtaget, men skulle krig ändå utbryta behövdes det ett skyddsnät av uppdaterade humanitära normer. Det hade man nu åstadkommit.

Bakgrunden

Diplomatkonferensen hade föregåtts av ett sekel av rättsutveckling på den internationella humanitära rättens område. Genom Henri Dunants engagemang efter slaget i Solferino 1859, där sårade låg utan hjälp på det övergivna slagfältet, kunde en första Genèvekonvention antas 1864, med rubriken ”om förbättring af sårade militärers vård i fält”. Det positiva mottagandet av konventionen i Sverige har skildrats av Cecilia Östberg (numera Tengroth) i skriften *Den internationella humanitära rättens introduktion i Sverige. Ett stycke rödakorshistoria* (2000).

I samband med att den första konventionen omarbetades 1868, fördes även diskussioner om att komplettera då gällande regler med en andra konvention som skulle innefatta regler om sjökriget. Artiklarna blev dock aldrig ratificerade och därmed inte juridiskt bindande. Det skulle visa sig dröja innan en sådan reglering kunde träda i kraft. Successivt utökades det folkrättsliga skyddet till nya persongrupper, och 1906 etablerades en ny Genèvekonvention om skydd av sårade, sjuka och skeppsbrutna i kriget till sjöss.

Med de två första konventionerna antagna, kom den folkrätt som växte fram kommande år ha som bärande idé att skydda de som inte längre tar del i striderna och alltså är passiva i den internationella konflikten. Diskussionerna intensifierades under första världskriget 1914–1918. Under kriget var frågan om krigsfångars behand-

ling inte reglerad i avtal, även om viss sedvanerätt gällde. Den Internationella rödakors- och rödahalvmånesrörelsen hade en bärande roll i arbetet med att utveckla det under kriget gällande normsystemet under åren som följde. År 1929 hade man fått till stånd den tredje Genèvekonventionen om just krigsfångars behandling.

Snart bröt även ett andra världskrig ut, och dessa tre konventioner testades mot krigets verklighet. Västalliansen respekterade reglerna. Även Hitlers Tyskland behandlade brittiska och amerikanska krigsfångar tillfredställande, men i övrigt var situationen katastrofal. De tyska trupperna på östfronten begick massakrer och civilbefolkningen i ockuperade länder utsattes för repressalier. De japanska trupperna i Bortre Asien gjorde sig skyldiga till ofattbara grymheter mot civila och krigsfångar.

En första utvärdering av rättsläget efter kriget skedde i Stockholm 1948. Det stod då klart att främst skyddet av civilbefolkningen på ockuperat område behövde förstärkas. Ordförande för Stockholmskonferensen var Folke Bernadotte, då ordförande för Svenska Röda Korset. Sverige hade av tradition alltid stått och står fortsatt nära den internationella rödakors- och rödahalvmånesrörelsen och dess grundprinciper. Redan under krigets gång lyckades Bernadotte få till stånd räddningsaktioner genom de vita bussarna och utväxlingar av brittiska och tyska krigsfångar, detta på fartyget

Lillie Matthiessen som rest till norra Tyskland via Göteborg. Tusentals sårade soldater kunde under brinnande krig återvända till sina hemländer och få adekvat vård.

Konventionernas innehåll

Diplomatkonferensen i Genève 1949 antog fyra konventioner. Bestämmelserna om kriget på land (GKI), till sjöss (GKII) samt tidigare överenskommelser kring krigsfångars behandling (GKIII) uppdaterades. De kompletterades nu även med regleringar av civilbefolkningens skydd under strider och ockupation (GKIV).

Artikel 1, som är gemensam för de fyra konventionerna, kräver att staterna ska "sörja för" reglernas efterlevnad. 1949 tänkte man sig att detta krav

endast gällde parterna i en konflikt, men artikeln har blivit en plattform för vidare rättsutveckling. Idag förväntas det att alla stater ska, efter förmåga, bidra till reglernas efterlevnad. Detta görs bland annat genom att reagera mot krigsförbrytelser.

Två nordiska folkrättsjurister spelade en väsentlig roll under förhandlingarna, Erik Castrén från Finland och Frede Castberg från Norge. De båda verkade för att åtminstone en artikel av de flera hundra skulle avse interna konflikter och ge ett grundläggande skydd för dem som inte deltar i striderna (civila, fångar, sårade och sjuka). Det resulterade i den för de fyra konventionerna gemensamma artikel 3. Övriga artiklar avsåg internationella konflikter.

Foto: Jean-Jacques Kurz/CRC

Diplomatkonferens i Genève om bekräftelse och utveckling av den internationella humanitära rätten som är tillämplig i väpnade konflikter.

Foto: Steve Berzghal

En anställd från ICRC besöker stadens vattenpumpstation efter vapenvilan.

Åtminstone på papperet åstadkom man en kod som speglade den civiliserade världens rättsövertygelse. Den Internationella rödakorskommittén i Genève fick genom konventionen en uttalad och viktig roll genom att åter bekräftas i sin stödjande roll som partner till världens stater för att säkra reglernas efterlevnad. Återigen påtalades rödakorstecknets viktiga funktion som skyddssymbol för sjukvårdsenheter, liksom att akronymen PoW ("prisoners of war") ska användas som skyddsstatus för krigets fångar.

Den gemensamma rubriken för de fyra konventionerna talar om "skydd för krigets offer". Sammanlagt rör det sig om 486 artiklar. Dessa antogs av i stort sett alla världens stater, en för-

handlingsmässig bedrift som inte låtit sig upprepas i dagens läge. På senare tid har politiska motsättningar gjort att staterna undviker att förhandla om juridiskt bindande traktater. Man nöjer sig med mjuka överenskommelser, som i bästa fall leder till "soft law". Genèvekonventionerna har emellertid en unikt stark ställning i statssamfundet med 196 parter 2024, jämförbart med FN-stadgans 193 parter. I och med att bestämmelserna bygger på tidigare normbildning som har vunnit universell anslutning, kan man utgå ifrån att konventionerna i stort har sedvanerättslig status, det vill säga att de är dubbelt bindande, som traktatsförpliktelser och som "customary law". Detta gäller inte alla artiklar som går

in i detaljer, men helt klart den stora mängden av bestämmelser.

Å andra sidan skulle det visa sig att konventionerna inte var heltäckande, de är anpassade till ett traditionellt konfliktmönster där stater står mot varandra. Endast den gemensamma artikel 3 rör interna konflikter. Från och med 1950-talet började inbördeskrig och antikoloniala uppror alltmer dominera konfliktbilden i Malaya, Kenya och Vietnam. Denna trend förstärktes under 1960-talet, genom bland annat konflikten i Algeriet, och det började upplevas som en brist att de humanitära reglerna inte täckte denna typ av konflikter. I inbördeskrig var det nationell rätt och nationell suveränitet som gällde. Frihetskämpar var oskyddade och saknade därför incitament att själva följa krigets lagar. Som en konsekvens utsattes Genèvekonventionerna för kritik genom uppdykandet av befrielse rörelser och andra icke-statliga militära aktörer.

Tilläggsprotokollen

ICRC insåg mot 1960-talets slut att det var dags för en ny rättsutveckling och kallade under 1970-talets början samman ett antal expertkonferenser för att förbereda nya regler. Det var inte tal om att ändra Genèvekonventionerna, utan att förse dem med tillägg. Rörelsen tog fram utkast till tilläggsprotokoll och en ny diplomatkonferens inkallades. Det skulle visa sig att det som fungerat 1949, då förhandlingarna slutfördes under en enda session, inte

gick att upprepa. Under fyra sessioner åren 1974–77 förhandlade regeringsdelegater fram två tilläggsprotokoll till Genèvekonventionerna, det första (TP I) om internationella konflikter, det andra kortare (TP II) om interna konflikter. Redan den första artikeln i TP I gjorde klart att begreppet internationella konflikter nu innefattade även ”konflikter i vilka folk kämpar mot kolonialt förtryck och främmande ockupation samt mot rasistiska regimer under utövande av sin rätt till självbestämmande”.

Vi har tidigare konstaterat att Genève-reglerna skyddar dem av krigets offer som inte tar del i striderna (civila) eller inte längre tar del i striderna (sårade, skeppsbrutna, krigsfångar). En annan del av krigets lagar, Haag-reglerna, reglerar kampen på slagfältet (”combat law”). Fredskonferenserna i Haag 1899 och 1907 hade tagit fram regler om hur aktiva kombattanter skulle bete sig mot varandra på slagfälten till land och sjöss. Genève-regler och Haag-regler kompletterar varandra och Tilläggsprotokoll I av 1977 innebar att reglerna sammanfördes och uppdaterades i ett och samma dokument. Dessa regler skyddade emellertid inte den enskilda människan, civil eller kombattant, i inbördeskrig. 1949 års gemensamma artikel 3 ansågs därmed otillräcklig. Parterna till konventionerna insåg därför nödvändigheten av att förhandla fram ett Tilläggsprotokoll II om interna konflikter. ICRC hade tänkt sig att detta protokoll skulle vara

ICRC genomför en kurs i internationell humanitär rätt för soldater från Ryssland, Vitryssland och Serbien i förberedelse för en gemensam militär övning 2018.

nästan lika omfattande som det första protokollet (102 artiklar plus Annex), men i slutfasen av förhandlingarna antog de icke-västerländska staterna ett pakistanskt förslag att reducera antalet artiklar till 28. Detta för att maximera det nationella suveräna beslutfattandets roll i interna konflikter.

Reglerna i praktiken

Genom regleringen 1977 hade således staterna sammanfogat Haagregler och Genève regler på ett konstruktivt sätt, men man hade också gjort ICRC:s roll mer omfattande.

Reglerna i sin helhet, Genèvekonventioner och tilläggsprotokoll, fungerade relativt väl under Falklandskriget 1982, då britterna återtog ögruppen från Argentina. Reglerna fungerade däremot knappt alls under ”städernas krig” mellan Irak och Iran 1980–88, då bomberna riktades mot civila bostadsområden. Det påtalade Internationella rödakorskommittén redan 1983, då kriget pågått i tre år. Kuwaitkriget 1990–91 medförde ett antal allvarliga krigsförbrytelser från den invaderande statens sida, medan FN-koalitionen kritiserades för några mindre överträdelser. Även invasionen av Irak 2003 ledde till stark internationell kritik mot åsidosättandet av civilbefolkningens skydd enligt det första tilläggsprotokollet till Genèvekonventionerna. Syrienkriget ledde till en humanitär kollaps, vars effekter kommer vara kännbara under en lång tid framöver. Av de upprepade och pågående Gazakrigen finns anled-

ning att påtala att oavsett om stater agerar i självförsvar eller inte, måste den humanitära rätten fortsatt följas. I kriget i Gaza utreds en rad folkrättsbrott såsom användandet av urskillningslösa attacker och användandet av civila som mänskliga sköldar. Under kriget har de mest utsatta varit kvinnor, barn och ungdomar. Kriget har drabbat civila i en omfattning som inneburit att FN:s råd för mänskliga rättigheter rapporterat om brott mot mänskligheten, crimes against humanity, medan anklagelserna om folkmord hittills inte kunnat beläggas. Gazakriget pågår samtidigt som den väpnade konflikten i Ukraina fortlöper. Där står det klart att den ena sidan i konflikten, aggressorn, begår krigsförbrytelser på nästan daglig basis.

Trots ovanstående exempel kan man inte säga att den humanitära rätten kollapsat. Den har kränkts, men på ett principiellt plan upprätthålls den av en klar majoritet av regeringar, av FN-systemet som sådant, den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen, icke-statliga organisationer (NGO:s), universitetens folkrättsexperter, akademiska nätverk och civilsamhällena i demokratiska länder. Den humanitära rätten har även givit fredsfrämjande krafter ett ”språk”, ett ramverk, för att diskutera humanitetens röda linjer och gränser. Genèvekonventionerna och dess tilläggsprotokoll stöds fortsatt av en klar majoritet inom det internationella samfundet.

Slutord. Om en positiv rättsutveckling.

Genèvekonventionerna har trots allt visat sin värdemässiga potential under de senaste svåra decennierna. Det föreligger en utbredd enighet i det internationella samfundet att de regler som gäller för internationella konflikter är så humanitärt ovedersägliga att de måste gälla också för interna konflikter. Detta trots att antalet traktatsbestämmelser för interna konflikter är fåtaliga jämfört med det antal som reglerar internationella konflikter.

År 2005 utgav ICRC en uppmärksam och ambitiös studie i tre volymer om sedvanerättslig utveckling av den humanitära rätten. Dess övergripande budskap var att distinktionen mellan internationella och interna konflikter spelade en allt mindre roll, ett ansvar för folkrättsbrott i nationell lagstiftning aktualiserades ofta i båda konfliktfallen. Man hävdade övertygande att de flesta Genève-regler för internationella konflikter är analogt bindande som sedvanerätt i interna konflikter, som den baltisk-ryske folkrättsjuristen Fjodor Martens uttryckte det i en berömd klausul som första gången antogs i Haag 1899. Där bekräftade avtalsparterna som sin fasta övertygelse ”att civila och stridande som inte skyddas av något avtal alltid ska stå under de folkrättsliga principers skydd och överhöghet som härleder sig från etablerad sedvana, humanitetens principer och det allmänna samvetets röst.” Denna så kallade Martens-

klausul har sedan dess ständigt upprepats i olika dokument om krigets lagar, senast i 1980 års konvention om vissa konventionella vapen.

I ICRC:s sedvanerättsliga studie påpekades det att man nu inväntade reaktioner från det internationella samfundets aktörer. En första utvärdering möjliggjordes vid den 30:e Internationella rödakors- och rödahalvmånekonferensen 2007. Det konstaterades då och senare att studien rönt stor uppskattning. Dess huvudbudskap om sedvanerättens frammarsch och täckande av interna konflikter vann stor acceptans hos staterna. Från svensk sida inflöt en allmän acceptans från den folkrättskommitté som regeringen tillsatt 2007. I kommitténs betänkande *Folkrätt i väpnad konflikt* – svensk tolkning och tillämpning (SOU 2010:72) hette det att: ”[D]et finns goda skäl att anta att de 161 regler som studien redovisar utgör sedvanerätt” (s. 330). Enligt det bakomliggande regeringsmandatet skulle kommittén kartlägga de folkrättsliga regler på området som Sverige var ”bundet av”. Någon överprövning av slutsatserna var inte planerad. Den sedvanerättsliga utvecklingen har därmed accepterats av Sverige som stat.

Genom att liknande ställningstaganden influerats från många andra stater vågar man dra slutsatsen att den internationella humanitära rätt, inom vilken 1949 års konventioner utgör kärnan, har vunnit i styrka, trots en svår tid.

Foto: ICRC/Röda Korsets Arkiv

Solferino, 1859.

Röda Korsets sju grundprinciper – vägledande i allt vårt arbete

Kristina Borg,

tematisk rådgivare humanitära värderingar, Svenska Röda Korset

Våra sju grundprinciper – humanitet, opartiskhet, neutralitet, självständighet, frivillighet, enhet och universalitet – är gemensamma och en sammanhållande länk för hela rödakors- och rödahalvmånerörelsen. Det är grundprinciperna som visar vilka vi är och vad vi står för. De ger vägledning för hur vi ska arbeta, hur vi bör förhålla oss i olika frågor och hur vi ska organisera arbetet. De är grunden, kompassen, för Röda Korsets arbete.

Grundprinciperna fastställdes för att säkerställa att humanitära insatser kan genomföras utan diskriminering, politiska agendor eller hinder: Alltid med människan i centrum. I en tid då

världen känns splittrad och samhället polariserat är våra grundprinciper den kraft som förenar och hjälper oss att agera. Det är vårt verktyg för att lyckas med en vision: Att bistå alla som behöver vår hjälp, oavsett vem och var.

Röda Korset föddes på slagfältet

Vi tar oss tillbaka till 24 juni 1859, till Solferino i alpernas Italien. Den schweiziske affärsmannen Henri Dunant reser genom byn på sin väg till ett möte med den franska kejsaren Napoleon III. Som genomresande blir han vittne till krigets katastrofala humanitära effekter. På höjderna i

Solferino utspelar sig ett av dåtidens blodigaste och mest tragiska slag, med mängder av sårade och döda. När Dunant bevittnar den humanitära katastrofen på slagfältet beslutar han sig för att agera och organiserar hjälpen.

Dunant skriver om sina erfarenheter och kommer med två förslag med syftet att försöka mildra krigets förödande konsekvenser och lindra det mänskliga lidandet. För det första, uppmärksammar Dunant behovet av att organisera de humanitära krafterna på slagfältet. Därför föreslår han att det i alla världens länder ska inrättas en organisation som samordnar hjälpverksamheten för att bistå den militära sjukvården med att ta hand om sårade och sjuka i krig. Förberedelser skulle underlätta arbetet under konflikter.

För det andra, uppmärksammar Dunant behovet av regler som skyddar sårade och sjuka soldater och säkerställer att dessa får vård. För att lyckas med detta krävs även regler om ett bättre skydd för de humanitära arbetarna. Personer som tar sig till slagfälten för att hjälpa och lindra, gör det med risk för sina liv. Under kriget är de lika utsatta som soldaterna, och kan även de beskutas eller skadas. Det finns inget sätt att skilja på motståndare och vårdare. Dunants vision var lika tydlig som revolutionerande: Frivilliga nödhjälpsarbetare, sjukvårdspersonal, material och installationer ska utmärkas och hållas neutrala på slagfältet. Detta för att säkerställa att döda, sårade och sjuka soldater tas omhand,

oavsett vilken sida av frontlinjen som de befinner sig på. De första stegen tas för en av dagens mest kända symboler, det röda korset på vit bakgrund.

Henri Dunants två idéer leder till det som ska bli den världsomfattande rödakors- och rödahalvmånerörelsen och den internationella humanitära rätten.

Världens största humanitära rörelse

Dunants idéer får snabbt gehör och 1863 bildas Internationella rödakorskommittén (ICRC). Redan kommande år, 1864, antas den första Genèvekonventionen. Regelverket innehåller regler för hur parter i väpnad konflikt ska skydda och ta hand om sårade i strid.

Ända sedan grundandet har Röda Korset haft en unik roll. En humanitär organisation med ett specifikt folkrättsligt område nära hjärtat, den internationella humanitära rätten. Genom Genèvekonventionerna har organisationen ett särskilt mandat och uppdrag att hjälpa drabbade vid väpnade konflikter. Röda Korset ska ha en stödjande roll i staternas arbete med att säkra att krigets lagar följs. Organisationen kan även stödja det förberedande arbetet inför krig i fredstid.

Det är värt att stanna till och reflektera över vad denna stödjande roll innebär. Den har sitt ursprung i Henri Dunants idé om rödakorsföreningar som neutrala hjälporganisationer med uppgiften att bistå den militära sjukvården under väpnade konflikter. Just

denna, för nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar specifika, stödjande funktion beskrivs i första Genèvekonventionen. Den stödjande rollen har därefter kommit att utvecklas bortom militär sjukvård och väpnade konflikter och kan i dag omfatta en rad olika verksamheter inom det humanitära området.

En nationell förening, som Svenska Röda Korset, kan efter överenskommelse med landets regering eller med en myndighet utföra humanitär verksamhet som staten har det yttersta ansvaret för. Verksamhetens karaktär är beroende av i vilket sammanhang den nationella föreningen verkar men kan omfatta nödhjälp, katastrofberedskap, hälso- och sjukvård, efterforskning av saknade familjemedlemmar och stöd till staten i arbetet med att leva upp till skyldigheter under inter-

nationell humanitär rätt. I rödakors- och rödahalvmånerörelsens stadgar framkommer vilka specifika uppgifter som organisationen kan utföra under en väpnad konflikt. Röda Korsets grundprinciper måste alltid styra föreningens verksamhet.

Med grundprinciperna som kompass

Grundprinciperna förenar rödakors- och rödahalvmånerörelsens olika delar – från Internationella rödakorskommittén och Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen till nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar. De ger legitimitet åt rörelsens verksamhet och ser till att den är enhetlig världen över. Svenska Röda Korset måste därför, liksom alla delar av rörelsen, utgå från grundprinciperna, i alla lägen.

Grundprinciperna skapar förutsättningar för att rödakors- och rödahalvmånerörelsen kan få ett säkert tillträde till människor som behöver vårt stöd. De är Röda Korsets verktyg för att kunna bistå de som behöver vår hjälp.

HUMANITET

Utgångspunkten i allt vi gör

Humanitetsprincipen, den första av våra sju grundprinciper, har en särställning. Vi är motiverade att göra världen till en mer medmänsklig plats, det är drivkraften bakom Röda Korsets hela verksamhet. Alla övriga principer är uppkomna för att på bästa sätt uppfylla denna målbild.

Humanitetsprincipen är vår utgångspunkt. Det var med humaniteten som mål som Henri Dunant grundade Röda Korset och humanitet var motivet bakom skapandet av Genèvekonventionerna. En viss grad av mänsklighet måste bevaras, även i krig. Till och med din fiende måste behandlas med viss respekt. Ett människoliv är ett människoliv, oavsett på vilken sida av frontlinjen man befinner sig.

OPARTISKHET

Röda Korset diskriminerar inte – vi hjälper alla som behöver vår hjälp

Röda Korsets stöd ges först till dem som har det mest akuta behovet, utan att ta ställning till hur och varför behovet har uppstått. Icke-diskriminering är en väsentlig del av opartiskhetsprincipen. En nationell rödakors- eller rödahalvmåneförening ska exempel-

vis dela ut mat eller ge krisstöd utan åtskillnad. Beslut baseras på fakta, inte känslor. Opartiskhet innebär inte identisk behandling, utan stöd ges efter behov.

Opartiskheten är en grundpelare också i den internationella humanitära rätten. Under väpnad konflikt och stridigheter har vän och fiende samma rätt till vård och stöd. Sårade och sjuka kombattanter ska tas om hand och vårdas, oavsett exempelvis nationalitet, etnicitet eller kön. Ett sjukhus kan inte vägra att ta emot motståndarsidans skadade för att ha mer plats för sina egna. Endast skäl relaterade till medicinsk nödvändighet ska påverka prioritering och i vilken ordning vården ges. Förmånsbehandling ska dock ges till vissa särskilt utsatta, som barn och äldre.

NEUTRALITET

Med neutralitet som verktyg

Röda Korset är neutrala, och arbetar för humanitet på alla sidor av frontlinjen. Henri Dunant uppmärksammade behovet av en aktör som agerar med humanitet närmast hjärtat, som oavsett personliga åsikter inte kategoriserar andra som vän eller fiende. Detta för att nå ut till alla som behöver hjälp.

Ofta missförstås neutralitetsprincipen. Många vill att vi ska ta ställning offentligt; men neutralitet innebär inte passivitet eller likgiltighet. Neutralitet är för oss en möjliggörare; ett sätt att omsätta principerna om humanitet och opartiskhet i handling. Framför allt

handlar det om tillit: Människor lider på alla sidor av en konflikt och det är viktigt att dessa personer kan lita på oss. Det är neutraliteten som gör det möjligt för Internationella rödakorskommittén (ICRC) att besöka internerade, som tillåter hjälptransporter att komma in i konflikt- eller katastrofområden och som hjälper till att säkerställa att volontärer från nationella föreningar inte attackerar.

För oss i Sverige kan det kännas främmande, men i många fall jobbar våra systerföreningar i situationer där ett säkert tillträde är nödvändigt. Som en del av en global rörelse måste vi därför alltid väga in vad våra handlingar och uttalanden får för konsekvenser. Inte enbart för oss i Svenska Röda Korset, utan för kollegor i andra delar av rörelsen. Att missta neutraliteten för feighet är fel. Vi kommer alltid att uppmana parter att upprätthålla krigets lagar. Vi kommer därtill alltid att ta ställning för den enskilda människan och mot våld och övergrepp, men vi gör det främst genom tyst diplomati. Vi gör skillnad genom den konfidentiella dialogen med direkt ansvariga – vilken vi har tillgång till tack vare just vår neutralitet.

Vår neutralitet är den största anledningen till att vi som organisation exempelvis sällan deltar i manifestationer. Vi kan inte riskera att hamna i sammanhang där vi inte har kontroll på vilka andra som deltar eller vad

som sägs. Det är ett avgörande skäl att tacka nej. Vi ska både vara och uppfattas som en neutral humanitär aktör.

Vid 2024-års Internationella rödakors- och rödahalvmånekonferens underströk Mirjana Spoljaric, ordförande i ICRC, vikten av neutralitetsprincipen:

– Neutralitet är vår licens att verka. Om vi ombads att välja sida, om vi ombads att ändra eller omtolka neutralitetsprincipen, skulle vårt arbete bli omöjligt.⁶

SJÄLVSTÄNDIGHET

Handlingsfrihet och oberoende

– innebär inte isolering

Redan när de första nationella föreningarna grundades för mer än 160 år sedan betonades vikten av att vara oberoende. För att rödakors- och rödahalvmånerörelsen ska kunna vara den organisation den är tänkt att vara, måste den fatta sina egna beslut, bestämma över sina handlingar och uttalanden och erbjuda hjälp utifrån behov och inte politiska, militära eller andra värderingar.

Självständighet betyder dock inte isolering. Röda Korset kan samråda och samverka med andra, men alltid under förutsättning av vi tillåts att arbeta enligt våra grundprinciper.

FRIVILLIGHET

En enastående kraft

När Henri Dunant blivit vittne till hur

⁶ Fritt översatt från det tal som ICRC:s ordförande höll under 2024 års internationella rödakors- och rödahalvmånekonferens.

soldater dog i bristande vård på slagfältet i Solferino, tog han initiativet till att bilda ”hjälpföreningar”. Dessa skulle vara ett komplement till den militära sjukvården och bestå av ”frivilliga sjukvårdare och sjuksköterskor, nitiska och förberedda för uppgiften”. För att lyckas med detta krävdes att de var ”erkända av de stridande parternas ledning och deras arbete underlättas av dessa”.⁷ Även om de första rödakorsvolontärerna arbetade på eller nära slagfälten, har uppdraget utökats till att idag även gälla i vardag och katastrof.

Varje dag, runt om i världen, ger människor sin tid och energi för att hjälpa andra – utan att ta betalt. Det kan handla om allt ifrån att vara aktiv i hälsofrämjande verksamheter, lokalt beredskapsarbete, second hand-butiker till att ansvara för blodgivning, ambulansverksamhet eller vaccinationsinsatser. Allt vi gör utgår från lokala behov och den viktigaste resursen är våra volontärer världen över.

Rödakors- och rödahalvmånerörelsens omfattande nätverk av volontärer är unikt och säkerställer att människor över hela världen får hjälp. Genom sina volontärer är den nationella föreningen förankrad i lokalsamhällen och bidrar till att stärka dem. Det finns uppskattningsvis 16 miljoner volontärer inom rödakors- och rödahalvmånerörelsen, 23 000 av dessa i Svenska Röda Korset.

ENHET

Med hela landet som arbetsfält

För att bli en erkänd nationell rödakors- eller rödahalvmåneförening krävs det bland annat att föreningen är den enda i sitt land, har enhetlig ledning och verkar i enlighet med rörelsens grundprinciper. Den humanitära verksamheten ska vara öppen för alla och omfatta hela landet, samtidigt som den är anpassad till lokala behov.

UNIVERSALITET

Världens största humanitära rörelse

För att kunna utföra vårt uppdrag – att förhindra och lindra mänskligt lidande, var det än uppstår och vem det än drabbar – krävs ett globalt svar. Att rörelsen finns på plats och agerar över hela världen och i alla delar av samhället. När en nationell förenings resurser av någon anledning inte räcker till finns stöd att få från andra delar av rörelsen.

Först på plats – alltid kvar

Vi arbetar fortfarande i Henri Dunants anda – att utan åtskillnad ge stöd till den som behöver. Vi är en världsomfattande rörelse med 191 nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar. Behov kan variera, men i grunden skiljer sig inte arbetssättet från land till land. Genom vårt unika mandat och våra grundprinciper kan vi genom stöd och engagemang, företrädesvis av frivilliga krafter, bidra till att göra livet lättare för personer i utsatta situationer.

7 Henri Dunant, Minnen från Solferino, s. 97–98.

Grundläggande principer inom den humanitära rätten

Internationell humanitär rätt, eller krigets lagar, utgörs av en samling traktater och sedvanerätt. Tre grundläggande principer inom den humanitära rätten är distinktionsprincipen, proportionalitetsprincipen och försiktighetsprincipen.

Distinktion

Distinktionsprincipen innebär att krigförande parter alltid måste skilja mellan militära mål och civila personer och civila objekt. Anfall får endast riktas mot militära mål. Distinktionsprincipen förbjuder således urskillningslösa anfall, det vill säga användandet av stridsmedel eller metoder som inte kan riktas mot ett specifikt militärt mål.

Proportionalitet

Proportionalitetsprincipen innebär att den militära betydelsen av ett anfall måste stå i proportion till de risker som civilbefolkningen och civil egendom utsätts för. Det innebär ett förbud mot anfall som förväntas leda till civila förluster som är överdrivna i förhållande till den konkreta och direkta militära fördel som kan förväntas.

Försiktighet

Försiktighetsprincipen innebär att de stridande parterna måste iaktta alla rimliga försiktighetsåtgärder för att undvika skador på civila och civila objekt. Allt som är praktiskt möjligt ska göras för att ett anfall endast riktas mot militära mål. Stridsmedel och metoder ska väljas så att risken för civila förluster undviks eller minskas.

قائمة المحتويات - List of Contents

Item	Unit	الكمية QTY	الوحدة	الوصف	SN
Washing Powder	Kg	4	كغ	مسحوق الغسل	1
Body Soap 125 g	Bar	15	حز	صابون 125 غ	2
Dish Washing Liquid	Bottle	3	زجاجة	سائل غسيل الصحون	3

صحية

Hygiene

Provided by the International Co

التولية للصليب الأحمر

Humanitarian Aid - N

مساندة - غير مخصصة للبيع

ICRC

مواد صحية

Hygiene Items

Provided by the International Committee of The Red Cross

تقدمة اللجنة الدولية للصليب الأحمر

Humanitarian Aid - Not for sale

مساعداة انسانية - غير مخصصة للبيع

مواد صحية

Hygiene Items

Provided by the International Committee of The

تقدمة اللجنة الدولية للصليب الأحمر

Humanitarian Aid - Not for sale

مساعداة انسانية - غير مخصصة للبيع

مواد صحية

Hygiene Items

Hygiene Items

Provided by the International Committee of The

تقدمة اللجنة الدولية للصليب الأحمر

Humanitarian Aid - Not for sale

مساعداة انسانية - غير مخصصة للبيع

Photo: Lucien Lung

Ett framåtblickande perspektiv på den internationella humanitära rätten

Anna Andersson,
förste forskare, Totalförsvarets forskningsinstitut

Den internationella humanitära rätten baseras på en balansering av militär nödvändighet och humanitär hänsyn. Syftet är främst att säkerställa grundläggande mänsklig värdighet i väpnade konflikter och att skydda de som inte, eller inte längre, deltar i fientligheterna från dess effekter. Det är primärt stater som utformat den internationella humanitära rätten, och de har därigenom åtagit sig att agera inom vissa rättsliga ramar i de extrema situationer som väpnade konflikter innebär. De mest centrala traktaten är de fyra Genèvekonventionerna från 1949. Dessa konventioner har accepterats av så gott som alla världens stater och bildar tillsammans med den internationella humanitära sedvanerätten ett universellt regelverk för väpnad konflikt.⁸

Idag är dock den internationella humanitära rätten utsatt för hård press och svåra utmaningar. De utmaningar som Inger Österdahl beskrev i Svenska

Röda Korsets årsbok⁹ i samband med Genèvekonventionernas 70 års jubileum är tyvärr fortfarande aktuella. De har dessutom förvärrats och nya utmaningar har tillkommit. Nya utmaningar inkluderar frånträdanden av humanitära nedrustningstraktat, ökad användning av AI-baserade, autonoma och/eller obemannade system och vapen, sammanblandning av *jus ad bellum* och *jus in bello* och att humanitär personal och journalister kontinuerligt nekas tillträde till vissa samtida¹⁰. Dessa utmaningar visar på vikten av att aktivt verka för att återupprätta, implementera och upprätthålla det skydd som den internationella humanitära rätten etablerar för civila, i dagens och framtidens väpnade konflikter.

Jag ska i den här texten kort beskriva två övergripande och relaterade utmaningar och diskutera hur de kan bemötas för att stärka den internationella rätten.

9 Du hittar samtliga årsböcker här: <https://www.rodakorset.se/var-varld/krigets-lagar>

8 Utöver Genèvekonventionerna från 1949 hör dess tilläggsprotokoll, traktat som förbjuder eller särreglerar vissa vapen, och traktat som ger särskilt skydd för exempelvis barn, den naturliga miljö och kulturell egendom under väpnad konflikt också till den internationella humanitära rätten.

10 För fler samtida utmaningar, se ICRC, International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts, 2024, <https://www.icrc.org/en/report/2024-icrc-report-ihl-challenges>

Jus ad bellum och Jus in bello

Jus ad bellum

Jus ad bellum är regler gällande när och om en stat får använda våld mot en annan stat. Det bygger på FN-stadgan, som förbjuder våld mellan stater men tillåter det vid självförsvar eller om FN ger tillstånd.

Jus in bello

Jus in bello är regler gällande hur stridigheter får utkämpas. Internationell humanitär rätt (IHL) är sådana regler och syftar till att minska lidande genom att skydda de som drabbas av väpnade konflikter.

Förenklat

Jus ad bellum = regler för om man får föra krig.

Jus in bello = regler för hur man får föra krig.

Systematiska överträdelser är den internationella humanitära rättens främsta utmaning

Den internationella humanitära rättens största utmaning är och har alltid varit överträdelser av dess regler och principer. Alla överträdelser är oacceptabla, men enskilda, mindre allvarliga överträdelser behöver inte utmana regelverkets framtida betydelse och relevans. Särskilt inte om de identifieras som sådana, utreds och ansvar utkrävs.

Allvarliga och systematiska överträdelser utgör däremot en strukturell utmaning som är av större betydelse både för enskilda och för rättsområdets framtid. För det första, kan sådana överträdelser orsaka direkta och oerhört svåra humanitära konsekvenser för civilbefolkningen. För det andra, kan sådana överträdelser få effekter

också på lång sikt, ibland över generationer. För det tredje, riskerar de att underminera den samtida och framtida globala respekten för den internationella humanitära rätten.

Allvarliga överträdelser av vissa regler är frekvent förekommande i flera samtida väpnade konflikter. Exempelvis tortyr och omänsklig behandling av internerade personer, deportering av barn, inflyttning av egen civilbefolkning till ockuperat område, utomrättsliga avrättningar och förvägrande av humanitärt bistånd. Därtill är det höga antalet civila döda och de stora skadorna på civil egendom såsom bostadshus, matmarknader, sjukhus och infrastruktur för energiförsörjning tydliga indikationer på att den internationella humanitära rättens krav på distinktion, försiktighet och proportionalitet i många fall inte har uppfyllts.

Förändring av rådande situation mot ökad respekt

Flera aktörer är centrala för att vända utvecklingen med storskaliga överträdelser. Först och främst måste framhållas att det är *de stridande parterna* i samtida konflikter som bär skyldigheten och har möjligheten att konkret förändra den rådande situationen. Alla stridande parter har en skyldighet att fullt ut respektera och uppfylla den internationella humanitära rätten, vilket innebär att de måste tolka och tillämpa reglerna i god tro och i linje med det bakomliggande syftet. Parternas humanitärrettsliga ansträngningar måste få reell effekt för civilbefolkningen som drabbas av väpnade konflikter. Nutida efterlevnad fostrar också framtida respekt för den internationella humanitära rätten, i den egna och andra stater.

Icke-krigförande stater har också en roll i att förändra den rådande situationen och bidra till att främja respekt för den internationella humanitära rätten i nutida och framtida konflikter. Stater är, i fred såväl som under väpnad konflikt, folkrättsligt förpliktade att respektera och säkerställa respekt för Genèvekonventionerna och dess tilläggsprotokoll.¹¹ Det inkluderar negativa och positiva förpliktelser,

med interna och externa aspekter. De positiva externa aspekterna kan inkludera att identifiera överträdelser som sådana och uppmärksamma dessa.¹² En annan relevant förpliktelse som också gäller i såväl fred som väpnad konflikt är skyldigheten att utreda och lagföra svåra överträdelser av den internationella humanitära rätten (krigsförbrytelser).¹³

Polariseringen kring samtida väpnade konflikter påverkar dock staters agerande i dessa avseenden. Tendensen är att *jus ad bellum* aspekter samt politiska- och kulturella förbindelser idag tydligt påverkar staters (o)vilja att offentligt identifiera och uppmärksamma andra staters överträdelser. Det har i vissa fall även visat sig få betydelse för möjligheter till rättsligt ansvarsutkrävande. Detta är olyckligt då den internationella humanitära rätten gäller lika för alla parter till en väpnad konflikt, oavsett anledningen till konfliktens inledande.

Alla staters praxis och uttalade rättsliga uppfattningar är centrala för formandet av den internationella sedvanerätten. Därför har icke-krigförande staters reaktioner på överträdelser betydelse för att värna fundamentala regler och principer och undvika att frekvent överträdda regler

11 Genèvekonventionerna I–IV (1949), gemensamma artikel 1.

12 Se Eve Massingham och Annabel McConnachie (red.), *Ensuring Respect for International Humanitarian Law*, Routledge, 2020.

13 Genèvekonvention I (1949) artikel 49–50, Genèvekonvention II (1949) artikel 50–51, Genèvekonvention III (1949) artikel 129–130, Genèvekonvention IV (1949) artikel 146–147, Tilläggsprotokoll I (1977) artikel 85.

undermineras över tid. Tydlighet om behov av respekt för den internationella humanitära rätten och om reglernas innebörd och gränser kan också formuleras med beaktande av påkallad politisk hänsyn. Sådan tydlighet kan bidra till att fostra framtida respekt nationellt och globalt, likväl som att förändra rättsstridigt agerande i nu pågående konflikter.

Utöver parter och icke-krigförande stater, bidrar även internationella domstolar, internationella organisationer och deras rapportörer samt civilsamhälles-organisationer på olika sätt till att dokumentera och identifiera överträdelser, markera mot dem, utkräva ansvar och på andra sätt verka för ökad respekt för den internationella humanitära rätten.

Även dessa aktörer blir dock påverkade när diskussioner om vissa konflikter politiseras och polariseras. Domare och åklagare vid ICC utsätts för nationella sanktioner. Internationella organisationers talespersoner och experter, akademiska forskare och civilsamhällesorganisationer som i det offentliga påvisar, belyser och diskuterar överträdelser eller verkar för ansvarsutkrävande utsätts för press och påtryckningar. Därför är ett reellt skydd av yttrandefriheten, åsiktsfri-

heten och den akademiska friheten viktig både i länder där fred råder och under väpnad konflikt. Det krävs en fri och öppen offentlig debatt för att säkra den internationella humanitära rättens framtid.

För att överträdelser inte ska normaliseras är även ansvarsutkrävande av betydelse. De senaste åren visar en positiv trend mot ett ökat ansvarsutkrävande av både stater och individer för rättsstridigt agerande i väpnad konflikt.

Vid den internationella domstolen (ICJ) har flera stater initierat processer för att ställa andra stater till svars i mål som rör väpnade konflikter.¹⁴ I dessa fall läggs FN:s folkmordskonvention och konventioner om de mänskliga rättigheterna till grund för den rättsliga prövningen, inte den internationella humanitära rätten. Anledningen är framför allt processuell. Genom dessa konventioner har stater accepterat ICJ:s jurisdiktion, medan Genèvekonventionerna saknar motsvarande processuella möjligheter. I flera fall är de stater som väckt talan i internationella domstolen inte själva part till konflikten och därmed inte direkt påverkad. Staterna har dock argumenterat att hela det internationella samfundet orsakas skada när normer som dessa traktat skyddar kränks.

14 Ukraina och Ryssland respektive Armenien och Azerbajdzjan har väckt talan mot varandra vid ICJ baserat på människorättighetstraktat och Folkmordskonventionen. Därtill kommer en annan typ av fall, exempelvis Gambia mot Myanmar, Sydafrika mot Israel, Nicaragua mot Tyskland (om vapenexport till Israel), Canada och Nederländerna mot Syrien. Det sistnämnda baseras på Tortyrkonventionen medan de övriga baseras på Folkmordskonventionen. Se www.icj-cij.org/pendning-cases

Vissa överträdelser av den internationella humanitära rätten kan utgöra krigsförbrytelser och aktualisera individuellt straffansvar. Då har både den internationella brottmålsdomstolen (ICC) och nationella rättssystem viktiga roller. ICC har dock begränsad jurisdiktion och fokuserar på de mest ansvariga, vilket innebär att relativt få personer faktiskt prövas vid ICC.¹⁵ Därför är även nationell lagföring viktig. På senare år har också allt fler personer lagförts för internationella brott vid nationell domstol.¹⁶

Utöver att fastställa statligt och individuellt ansvar för överträdelser av folkrätt tillämplig i väpnad konflikt, kan rättsliga avgöranden även forma folkrättens framtida utveckling. Exempelvis bidrog rättspraxis från de internationella tribunalerna för Rwanda och före detta Jugoslavien till en utvecklad förståelse av den internationella humanitära rättens tillämpning i icke-internationella väpnade konflikter.¹⁷ Genom att verka för ansvarsutkrävande av överträdelser kan stater därmed indirekt bidra till att både värna och forma den framtida internationella humanitära rätten.

Uppfattningen att den internationella humanitära rätten är irrelevant är en utmaning

En annan framträdande utmaning för den internationella humanitära rätten är – den felaktiga – uppfattningen att stater konsekvent väljer att inte följa regelverket och att det därför förlorat sin relevans. I ljuset av ovannämnda problem med överträdelser är det inte konstigt att denna uppfattning uppstår. Dessutom har vissa aktörer, vilka önskar diskreditera och försvaga folkrätten, intresse av att ett sådant narrativ sprids. Men som jag ska återkomma till är både uppfattningen om faktum och det efterföljande argumentet om rättsområdets relevans sakligt och juridiskt felaktigt.

Det finns två risker med denna felaktiga uppfattning, förutom det uppenbara problemet att den är just felaktig. För det första, riskerar den att underminera åtgärder syftande till att främja respekt för den internationella humanitära rätten. För det andra, riskerar den att bli självuppfyllande om den får fäste.

Uppfattningen kan underminera konkreta nutida ansträngningar som genomförs både i fredstid och under väpnad konflikt och som syftar till

15 Ward Ferdinandusse och Alex Whiting, *Prosecute Little Fish at the ICC*, JICJ, Vol. 19, Issue 4, 2021.

16 Se Máximo Langer och Mackenzie Eason, *The Quiet Expansion of Universal Jurisdiction*, EJIL, Vol., 30, Issue 3, 2019, s. 784–790; och TRIAL International, *Universal Jurisdiction Annual Review 2024, 2024*, https://trialinternational.org/wp-content/uploads/2024/04/UJAR-2024_digital.pdf, s. 11.

17 Christopher Greenwood, *The Development of International Humanitarian Law by the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, Max Planck Yearbook of United Nations Law, 1998.

att implementera den internationella humanitära rätten, exempelvis genom att på olika sätt möjliggöra att väpnade fientligheter kan genomföras folkrättsenligt.

Den felaktiga uppfattningen är särskilt viktig att bemöta i en tid när stater gör stora och långsiktiga investeringar och organisatoriska ansträngningar för att stärka försvarsförmågan. Det gäller särskilt i ljuset av de utmaningar – och möjligheter – som AI-baserad teknik innebär. Om de som utvecklar och anskaffar nya vapen och plattformar uppfattar den internationella humanitära rätten som irrelevant finns risk att den tekniska utvecklingen går i otakt med rätten. Det är dock essentiellt att den internationella humanitära rätten omhändertas tekniskt vid utveckling av autonoma vapen och obemannade plattformar för att de ska kunna användas folkrättsenligt.

Om den felaktiga uppfattningen får fäste i samhället riskerar den att minska incitament till utbildning eller annan kunskapsspridning om den internationella humanitära rätten, vilket kan få långsiktiga negativa konsekvenser. Om de som ska planera och genomföra militära operationer inte genuint tar till sig utbildning riskerar framtida förmåga att genomföra militära operationer i förenlighet med den internationella humanitära rätten att

minska. Likaså, om de som verkar i det civila samhället inte uppfattar den internationella humanitära rätten som relevant och inte informerar sig om sitt och särskilt utsatta gruppers skydd under väpnad konflikt, riskerar nödvändiga åtgärder till skydd för civilbefolkningen att inte vidtas. Det skulle vara en mycket allvarlig långsiktig risk, för såväl kombattanter som civila i framtida väpnade konflikter.

Det är därför viktigt att denna uppfattning bemöts.

Förändring av rådande uppfattning mot ökad förståelse

Felaktiga uppfattningar bemöts lämpligen med korrekt information. Det behöver klargöras att nämnda uppfattning är felaktig och folkrättsligt irrelevant. Detta görs rimligen genom anpassning av existerande utbildningsinsatser och kunskapsspridning.

För det första, efterlevs faktiskt den internationella humanitära rätten i samtida konflikter. Även parter som systematiskt kränker regelverket efterlever det till en viss grad, och alla stater uppfattar det fortfarande som folkrättsligt bindande.¹⁸ Varje dag görs arbete för efterlevnad, i både fredstid och väpnad konflikt. Faktisk och regelbunden efterlevnad inkluderar allt från militär utbildning, folkrättslig

18 Marco Sassòli, *International Humanitarian Law*, 2nd edition, 2024, Elgar, s. 73 ff., och Jean-Marie Henckaerts, *Two truths and a lie: seventy years of the Geneva Conventions*, 14 november 2019, <https://blogs.icrc.org/law-and-policy/2019/11/14/two-truths-lie-geneva-conventions>

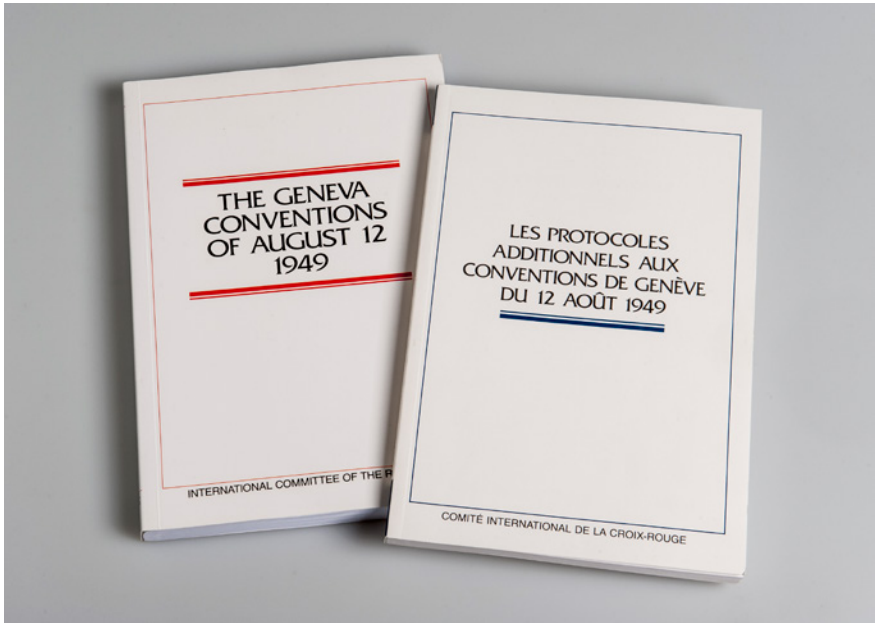

Foto: Thierry Gassmann/ICRC

Genèvekonventionerna från 1949 och dessas tilläggsprotokoll.

granskning av nya vapen, destruktion av förbjudna vapen, human behandling av internerade personer, att en nödhjälpskonvoj släpps igenom en vägspärr och kommer fram till behövande till att anfall riktas mot militära mål med vidtagande av försiktighetsåtgärder. All efterlevnad har betydelse för de som lever i konfliktområden. Det är även så att de som uppfyller sina humanitärrettsliga förpliktelser inte alltid är medvetna om att det är just det de gör. Särskilt om förpliktelserna är väl implementerade.

För det andra, är det inte heller säkert att allt som av gemene man uppfattas som överträdelser faktiskt är det. Medan vissa regler är absoluta innehåller andra undantag eller fodrar komplexa avvägningar och ger militära befälhavare agens att bedöma hur militär nödvändighet och humanitära hänsyn ska balanseras i det enskilda fallet. I vissa fall är bedömningen om ett agerandes rättsenlighet avhängigt av information som bara är tillgänglig för den agerande parten. Och även då den internationella humanitära rätten följs,

orsakar väpnad konflikt lidande och förstörelse. Det är krigets natur och följer av regelverkets balansering av militär nödvändighet och humanitära hänsyn.

För det tredje, saknar en sådan argumentation stöd i folkrätten. Stater har med folkrättsligt bindande effekt åtagit sig att respektera och säkerställa respekt för Genèvekonventionerna under alla omständigheter. Åtagandena måste följas, oavsett om motståndarparten eller andra stater åsidosätter sina förpliktelser.¹⁹ Det beror på att det primärt är enskilda och mänskligheten som helhet, inte motparten, som gynnas av det skydd som den internationella humanitära rätten uppställer.

För att dessa fakta ska komma relevanta personer till del är förstås utbildning av särskild relevans. I ljuset av det stora problemet med överträdelser är efterlevnad en aspekt som kan behöva lyftas särskilt i både militära- och civila utbildningar i internationell humanitär rätt.

För att motverka att den felaktiga uppfattningen får fäste fordras därtill en bredare kunskapsspridning i samhället som belyser hur den internationella humanitära rätten respekteras och uppfylls. En fri och öppen offentlig debatt är därför av vikt även för att bemöta denna utmaning.

Historiskt har den internationella humanitära rätten stärkts efter systematiska överträdelser

Bemötande av båda utmaningarna kan även grundas i historien.

Det har funnits viss reglering av krigsföring längre än det har funnits stater och den moderna internationella humanitära rättens rötter går därmed långt tillbaka i tiden. Historiskt har också den internationella humanitära rätten genomgått flera perioder som präglats av storskaliga, systematiska överträdelser och ifrågasättande. De många och svåra överträdelser som skedde under de båda världskrigen, asymmetrin vid dekoloniseringskonflikter, den osäkra världsordningen under kalla kriget och det globala slagfältet under det så kallade ”kriget mot terrorismen” är exempel då den internationella humanitära rätten utmanats men fortsatt äga tillämplighet och även utvecklats.

För faktum är att stater har tagit fram centrala humanitärrettsliga traktat, som 1949 års Genèvekonventioner och 1977 års tilläggsprotokoll, just med brutala konflikter färskt i minnet. På liknande sätt har traktat som förbjuder eller reglerar användningen av vapen och beväpnade farkoster tagits fram som en följd av ny teknikutveckling,

¹⁹ Genèvekonventionernas (I–IV, 1949) gemensamma artikel 1 och 3.

En ICRC-konvoj levererar nödhjälp.

om än inte lika tätt på. När den internationella humanitära rättens framtid ifrågasätts med hänvisning till samtida överträdelser och pågående teknikutveckling kan behöva påminnas om att sådant över tid snarare stärkt än försvagat regelverket.

En slutsats kan dras av historien: den internationella humanitära rätten är ett påtagligt motståndskraftigt rättsområde.

Avslutning

Avslutningsvis kan konstateras att rådande situation är allvarlig men inte unik. Den internationella humanitära rätten står inför två svåra övergripande och relaterade utmaningar. De är inte nya men har intensifierats på senare tid. Därför har också risken för att de långsiktigt kan underminera rättsreglerna och det essentiella skyddet av mänsklig värdighet i väpnad konflikt ökat. Rättsområdet är motståndskraftigt över tid men dessa utmaningar behöver bemötas, i nutid och med ett framåtblickande perspektiv.

Detta korresponderar också med existerande förpliktelser. Den internationella humanitära rätten är nämligen så snillrikt utformad att motmedlen till dess främsta utmaningar står att finna i regelverket: säkerställ att reglerna respekteras inom den egna staten och bidra till att andra gör detsamma; utbilda och sprid kunskap om den internationella humanitära rätten; samt utred och lagför svåra överträdelser.

Lösningen är inte att fler följer efter och begår överträdelser i sin tur, eller att avfärda rättsområdets framtida relevans – för det *kommer* ha relevans, äga tillämplighet på framtida konflikter. Lösningen ligger i att aktivt söka förmå de felande parterna att agera folkrättsenligt, att sprida kunskap om faktisk efterlevnad och vad den internationella humanitära rätten innebär samt att säkerställa förmåga att efterleva den idag och i framtiden.

Lästips

Vill du lära dig mer om internationell humanitär rätt? Här följer en lista på publikationer att läsa om du vill fördjupa dig i aktuella humanitärrettsliga frågor.

Publikationer av Svenska Röda Korsets

Svenska Röda Korsets årsbok i internationell humanitär rätt 2023 https://www.rodakorset.se/contentassets/31296a2da97045a6a1fc5becb75f85a5/internationell-humanitar-ratt--arsboken_2023.pdf

Svenska Röda Korsets webbkurs om krigsbrott: <https://www.rodakorset.se/krigets-lagar/webbkurs-om-krigsbrott/>

Svenska Röda Korsets webbkurser om krigets lagar: <https://www.rodakorset.se/krigets-lagar/>

Publikationer av Internationella rödakorskommittén

ICRC, *Lost in digital translation? The humanitarian principles in the digital age*, International Review of the Red Cross No. 925, Cambridge University Press, 2024.

ICRC, *Navigating legal frontiers: Climate change, environmental protection and armed conflict*, International Review of the Red Cross No. 925, Cambridge University Press, 2024.

ICRC, *Reports and Documents, How is the term "armed conflict" defined in international humanitarian law?*, International Review of the Red Cross No. 925, Cambridge University Press, 2024.

ICRC, *Reports and Documents, Protecting Civilians against Digital Threats during Armed Conflict: Final report of the ICRC's Global Advisory Board*, International Review of the Red Cross No. 925, Cambridge University Press, 2024.

ICRC, *Decentralized armed groups: Can they be classified as parties to non-international armed conflicts?*, International Review of the Red Cross No. 926, Cambridge University Press, 2024.

ICRC, Annual report 2024, overview

ICRC IHL Challenges Report 2024

Publikationer från svenska universitet och forskare

Heather Harrison Dinniss (Försvarshögskolan), *"AI and Military Operations"*, kapitel i *Research Handbook on Warfare and Artificial Intelligence* / [ed] Robin Geiß; Henning Lahmann, Northampton: Edward Elgar Publishing, 2024, s. 262-280.

Mark Klamberg (Stockholms universitet), *"Universal Jurisdiction Under Threat of Hostage-Taking: Sweden's Release of Iranian War Criminal Nouri"*, Artikel i tidsskrift, ingår i: TOAEP Policy Brief Series, nr 153.

Allmänt om internationell humanitär rätt

International Institute of Humanitarian Law, *"Strengthening IHL compliance: The conduct of hostilities, the protection of essential services and humanitarian assistance in contemporary armed conflict"*, FrancoAngeli, 2024.

ENGAGERA DIG

Vill du delta i arbetet med att sprida kunskap om humanitär rätt och andra viktiga frågor som Svenska Röda Korset arbetar med? Bli frivillig folkrättsinformatör hos Svenska Röda Korset! Vi har folkrättsgrupper runt om i landet. Kontakta Svenska Röda Korsets folkrättsrådgivare på folkratt@redcross.se. Vill du engagera dig i Svenska Röda Korset på andra sätt, kanske som frivillig, månadsgivare eller genom att ge en gåva?

Engagera dig – bli volontär

<https://www.rodakorset.se/bli-volontar/>

Stöd oss

<https://www.rodakorset.se/skank-pengar/>

Krigets lagar – lär dig mer

<https://www.rodakorset.se/var-varld/krigets-lagar/>

Svenska Röda Korsets årsbok i internationell humanitär rätt sammanställer svensk praxis inom den humanitära rätten och några av de humanitärrättsliga händelserna under 2024. Årsboken syftar till att öka kunskapen om den humanitära rätten och belysa dess relevans i dagens samhälle.

Årets upplaga har temat Genèvekonventionerna 75 år och innehåller lärorika och intressanta texter på temat. Tanken om humanitet, som genomsyrar Genèvekonventionerna, är central i Röda Korsets arbete för att förhindra och lindra mänskligt lidande. Den tanken är lika viktig nu som vid konventionernas tillkomst. Årsboken inleds med en text av Ove Bring, professor emeritus i internationell rätt, där du får en inblick i konventionernas uppkomst och betydelse över tid. Svenska Röda Korsets tematiska rådgivare i humanitära värderingar, Kristina Borg, förklarar i sin text hur Röda Korsets arbete och grundprinciper delar historia med krigets lagar. Slutligen bjuder Anna Andersson, forskare vid Totalförsvarets forskningsinstitut, på en framåtblick på den internationella humanitära rätten.

ISSN 2003-1076

9 772003 107000

Svenska Röda Korset

Lindhagensgatan 126, Box 301 82, 104 25 Stockholm
Telefon 08-452 46 00 | E-post: info@redcross.se
Besök vår hemsida www.rodakorset.se

Svenska Röda Korset